

WITOLD KOŁBUK

BAZYLIANIE W KRÓLESTWIE POLSKIM W LATACH 1817—1872

Niniejszy artykuł nawiązuje do istniejących już podobnych prac, z których autor przejął metodę do swego opracowania. Chodzi o prace zespołu badań struktur społecznych, prowadzone pod kierunkiem W. Kuli, J. Leskiewiczowej, a ostatnio też R. Czepulis (*Inteligencja polska XIX i XX w.*, red. R. Czepulis, Warszawa 1981). Prezentowana praca poprzez zastosowaną w niej ankietową metodę badań mieści się w ogólnym nurcie badań nad społeczeństwem polskim XIX w.

Wśród wielu większych i mniejszych grup, które tworzyły polskie społeczeństwo XIX w., istniała też grupka zakonników unickich (bazylianów). Ze względu na niewielką liczebność nie odgrywała ona jednak większej roli. Jednakże dla uzyskania pełniejszego obrazu społeczeństwa polskiego wskazane jest również uwzględnienie bazylianów unickich. W niniejszym artykule chcielibyśmy przedstawić takie sprawy, jak: pochodzenie terytorialne i społeczne zakonników, wykształcenie, motywy i wiek wstąpienia do zakonu, wiek otrzymania święceń, strukturę wieku zakonników, strukturę organizacyjną zakonu, stosunek zakonników do polskich akcji niepodległościowych i do likwidacji unii kościelnej z 1596 r.

W XIX w. na terenie Księstwa Warszawskiego, a później Królestwa Polskiego (od 1815 r.) istniała prowincja zakonna Narodzenia Panny Marii bazylianów — unitów. Liczyła ona 5 klasztorów: w Warszawie, Białej, Chełmie, Lublinie i Zamościu. Pierwszym prowincjałem był późniejszy bp chełmski Ferdynand Dąbrowa-Ciechanowski. W momencie utworzenia prowincji wszystkie te klasztory cechowało znaczne rozluźnienie dyscypliny moralnej, nieprzestrzeganie reguły zakonnej, zła sytuacja materialna zakonników. Spowodowane to było w dużej mierze 20-letnim już okresem niepokoju i ustawicznych zmian politycznych na ziemiach polskich. W okresie późniejszym (ok. poł. XIX w.) zakon bazylianów w Kró-

lestwie Polskim nieco podźwignął się, nie na tyle jednak, by móc osiągnąć jakąś znaczniejszą pozycję.

W 1864 r. na mocy postanowienia namiestnika carskiego Teodora Berga skasowano 4 klasztory: w Białej, Chełmie, Lublinie i Zamościu, a w 1872 r. zlikwidowano również klasztor w Warszawie.

W okresie od 1817 (najstarszy zachowany spis imienny) do 1872 r. (likwidacja ostatniego klasztoru) przez zakon bazylianów w Królestwie Polskim przewinęło się, według naszych obliczeń, 101 zakonników (patrz Aneks), biorąc pod uwagę wszystkie 4 kategorie zakonników, a więc kapłanów, kleryków, braci-laików i nowicjuszy będących w istocie dopiero kandydatami na zakonników. Najwcześniej z badanej grupy urodził się Wiktor Kochanowski — w 1740 r.¹, a najpóźniej Franciszek Szudejko i Mikołaj Tusiewicz — w 1842 r.², mamy więc do czynienia z grupą ludzi urodzonych na przestrzeni przeszło stu lat.

Celem dokładniejszego prześledzenia zmian zachodzących wśród duchowieństwa zakonnego podzieliłiśmy wyżej wspomnianych 101 bazylianów według czasu urodzenia na sześć grup. Do pierwszej zaliczyliśmy duchownych urodzonych przed 1771 r., do drugiej — w latach 1771—1785, trzeciej — w latach 1786—1800, czwartej — w latach 1801—1815, piątej — w latach 1816—1830, szóstej — urodzonych po 1830 r.

Tab. 1. Pochodzenie terytorialne bazylianów*

Terytorium	Data urodzenia						Razem
	przed 1771 r.	1771—1785	1786—1800	1801—1815	1816—1830	po 1830 r.	
Królestwo Polskie	2	2	5	13	11	15	48
Galicja	7	6	4	2	—	—	19
Cesarstwo Rosyjskie	8	4	2	1	—	—	15
Węgry	1	—	—	1	—	—	2
Prusy	—	—	1	—	—	—	1
nie znane	—	1	2	2	9	2	16
Razem	18	13	14	19	20	17	101

* Podstawa tabeli: patrz Aneks.

¹ Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Lublinie (dalej cyt.: WAPL), Chełmski Konsystorz Greckokatolicki (dalej cyt.: ChKGK), nr 745, k. 6-8.

² Tamże, nr 746, k. nłb., Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych i Oświecenia Publicznego do biskupa administratora diec. chełm., 4(16) V 1862 r., nr 991, k. 385-388v.

Z tabeli tej wynika, że prawie połowa zakonników (48) pochodziła z terenów Królestwa Polskiego (Podlasie — 20, lubelskie — 19, augustowskie — 5), reszta głównie z Galicji — 19 i Cesarstwa Rosyjskiego — 15 (Polesie — 7, Litwa — 5, Wołyń — 3). Wśród zakonników urodzonych przed 1800 r. z terenów późniejszego Królestwa Polskiego pochodziło stosunkowo niewiele; większość z nich wywodziła się z terenów Galicji i Cesarstwa Rosyjskiego. Było to rezultatem licznych zmian granic diecezji chełmskiej, która po 1815 r. obejmowała znacznie mniejszy obszar w porównaniu z okresem przedrozbiorowym; innymi słowy, niektórzy z duchownych unickich urodzeni w XVIII w. byli diecezjanami chełmskimi, jednakże ze względu na miejsce urodzenia — bądź na terenach wschodnich diecezji, bądź na południowych — uznano ich, zgodnie z granicami państwowymi ukształtowanymi po 1815 r., za pochodzących z Galicji lub z Cesarstwa Rosyjskiego. Niewykluczona może być też inna interpretacja takiego stanu rzeczy, jaki przedstawia tab. 1. Chodzi o to, że na terenach Królestwa Polskiego było stosunkowo mało klasztorów unickich, co mogło wpływać na mniejsze zainteresowanie wstępowaniem do zakonu bazylianów. Pochodzenie terytorialne zakonników w pewnym stopniu rzutowało na siłę więzi danej grupy z terenami, na których ona przebywała, i z ludnością, która na nich zamieszkiwała. Wydaje się, że również wśród bazylianów w Królestwie Polskim wraz ze wzrostem liczby autochtonów w ich szeregach następował także proces umacniania się poczucia więzi ze społecznością zamieszkałą na wschodnich kresach Królestwa.

Tab. 2. Pochodzenie społeczne bazylianów*

Stan	Data urodzenia					Razem	
	przed 1771 r.	1771—1785	1786—1800	1801—1815	1816—1830		po 1830 r.
chłopski	—	1	4	6	4	2	17
mieszczkański	1	—	2	5	4	2	14
duchowny	—	1	1	1	2	6	11
szlachecki	1	1	2	4	—	2	10
nie znany	16	10	5	3	10	5	49
Razem	18	13	14	19	20	17	101

* Podstawa tabeli: patrz Aneks.

Pochodzenie społeczne bazylianów prezentuje tab. 2. Wynika z niej, że wszystkie 4 grupy społeczne — szlachta, mieszczaństwo, chłopci i duchowieństwo — były reprezentowane w szeregach bazylianów w podobnym procencie. Nie byłoby w tym nic szczególnego, gdyby nie fakt, iż w

szeregach duchowieństwa świeckiego kapłani pochodzący z rodzin nieduchownych stanowili w tym czasie zaledwie kilkanaście procent³. Jak widać kariera zakonna była dla synów kapłanów unickich znacznie mniej atrakcyjna niż kariera duchownego świeckiego. Interesującą sprawą jest też fakt dużej liczby bazylianów pochodzenia chłopskiego (pamiętajmy jednak, że stan ten był zdecydowanie najliczniejszy w ówczesnym społeczeństwie Królestwa Polskiego). Podobnie jak ciekawą, tak i niejasną zarazem sprawą jest fakt, iż połowa bazylianów spośród wywodzących się z mieszczan (7) pochodziła z Hrubieszowa (pozostali z 7 innych miasteczek). Jeśli chodzi o pochodzenie mieszczańskie, to wypada zwrócić uwagę, że miejskie miejsce urodzenia, podane w źródle, nie musiało automatycznie oznaczać pochodzenia mieszczańskiego⁴. Jednak w przypadku omawianych przez nas duchownych takich wątpliwości nie mieliśmy, pochodzenie ich bowiem, jeśli jest już podane, to dość dokładnie zdefiniowane. Pewne wątpliwości co do prezentowanej w tab. 2 struktury społecznej bazylianów może budzić istnienie znacznej liczby zakonników z nie znanym pochodzeniem stanowym. Jest tak dlatego, gdyż w spisach zakonników z drugiego i trzeciego dziesięciolecia XIX w. nie uwzględniano pochodzenia społecznego, podobnie jak w spisach z lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych tegoż stulecia.

Możemy chyba sądzić, że bazylianie wywodząc się z różnych grup społecznych wschodnich ziem Królestwa Polskiego, wschodniej Galicji i terenów ziem zabranych czuli się jako grupa tym mocniej związani ze społecznością zamieszkałą na tych terenach.

Celem bliższego zapoznania się z poziomem wykształcenia bazylianów należy przeanalizować kolejne stopnie ich kształcenia się. Problem ten chcielibyśmy przedstawić poczynając od wykształcenia, elementarnego poprzez średnie świeckie aż po wykształcenie duchowne.

Na 101 zakonników objętych badaniami zaledwie dla trzech posiadamy dane o wykształceniu elementarnym. Sprowadzają się one do informacji, że zakonnicy ci — Remigiusz Hankiewicz, Jozafat Rapiejko i Ludwik Unifantowicz — uczęszczali do szkółek elementarnych; pierwszy uczył się w Miliczycach (obwód białostocki), drugi w Lipsku k. Sopoćkiń, trzeci — „na przedmieściu Hrubieszowa w Sławęcinnie”⁵. Nie wiemy, czy ci przyszli

³ A. Korobowicz, *Kler grecko-unicki w Królestwie Polskim (1815-1875)*, „Rocznik Lubelski”, 9(1966), s. 249.

⁴ S. Litak, *Duchowieństwo diecezji lubelskiej w okresie międzypowstaniowym (1835-1864)*, w: *Społeczeństwo Królestwa Polskiego*, t. 3, Warszawa 1968, s. 113-126.

⁵ WAPL Klasztory Grekokatolickie Województwa Lubelskiego (dalej cyt.: KGKWL), Bazylianie w Chełmie, nr 10, k. nłb.; WAPL, Wykaz alfabetyczny duchowieństwa zakonnego reguły św. Bazylego WLK. obrządku gr.-kat. w diec. chełm., 8(20) IV 1842 r.; WAPL ChKKGK, nr 413, s. 5, nr 977, k. 482v.

zakonnicy ukończyli szkółki i jak długo kształcili się w nich. Nie wiemy również nic o wykształceniu elementarnym pozostałych 98 bazylianów. Być może nie mieli oni takiego wykształcenia, bardziej prawdopodobne jest jednak, że dane o wykształceniu elementarnym nie zachowały się ze względu na bagatelizowanie tego problemu w różnych dostępnych nam spisach i wykazach.

Jeśli chodzi o średnie wykształcenie świeckie, to dane o nim mamy dla 80 bazylianów. Dotyczą one jednak głównie miejsca kształcenia się, a rzadko liczby ukończonych klas i lat kształcenia się. Najwięcej przyszłych zakonników unickich kształciło się w szkołach: w Białej — 17, Hrubieszowie — 11 i Buczaczu — 6. Pozostali uczyli się w 25 innych szkołach, 9 kształciło się prywatnie, a 2 wstępując do klasztoru nie miało żadnego wykształcenia. Wynika z tego, że przyszli bazylianie pochodzący z Podlasia kształcili się głównie w Białej, pochodzący z lubelskiego w Hrubieszowie (ze swoją nieco mniej znaną szkołą), przyszli zaś zakonnicy z Galicji swoje nauki świeckie pobierali najczęściej w gimnazjum buczackim. Szkoły w Białej miały 3 klasy 2-letnie w okresie Komisji Edukacji Narodowej, 5 klas gimnazjalnych za czasów austriackich i 4 klasy od 1809 r., kiedy nosiły nazwę szkół wydziałowych, obwodowych, powiatowych. Szkoły w Hrubieszowie, uruchomione dopiero na początku XIX w., były podobnie zorganizowane jak szkoły w Białej. Natomiast szkoły w Buczaczu od końca XVIII w. były 5-klasowym gimnazjum austriackim⁶. Uderzające, że przeszło 11% zakonników (dziesięciu) swoje wykształcenie świeckie zdobywało prywatnie (głównie w domu). Jest wielce prawdopodobne, że poziom tego wykształcenia nie był zbyt wysoki, większość bowiem zakonników, którzy w taki sposób kształcili się, w późniejszym okresie pełniła w zakonie głównie funkcje pomocnicze⁷ (np. zakrystianów). Na stosunkowo niski poziom świeckiego wykształcenia unickiego duchowieństwa zakonnego zdają się wskazywać wyniki analizy danych o liczbie lat kształcenia się w szkołach średnich i liczbie ukończonych klas. Wprawdzie dane, jakimi dysponujemy do tego zagadnienia, są bardzo wrywkowe, niemniej jednak można uzyskać pewien obraz poziomu wykształcenia bazylianów. I tak o urodzonych przed 1771 r. dane na ten temat mamy dla 2 (na 18): 1 ukończył prawdopodobnie 5 klas gimnazjum w Buczaczu (Jan Billewicz)⁸, a 1 ukończył filozofię w Ostrogu (Wincenty Siedlecki),

⁶ J. Dobrzański, *Materiały do dziejów szkolnictwa w archiwach lubelskich*, „Roczniki Humanistyczne”, 2(1954), z. 3, s. 27-46; tenże, *Gimnazjum lubelskie w czasach austriackich 1795-1809*, Lublin 1938; tenże, *Lubelska szkoła Komisji Edukacji Narodowej*, Lublin 1973; J. Łukasiewicz, *Historia szkół w Koronie i Wielkim Księstwie Litewskim od najdawniejszych czasów aż do roku 1794*, Poznań 1849-1851.

⁷ WAPL ChKGK, nr 745, k. 6-8.

⁸ Tamże.

a więc 6 klas⁹. Spośród 13 bazylianów urodzonych w latach 1771-1785 dane mamy tylko o jednym — Bazylim Kalinowskim, który 4 klasy szkoły w Tykocinie ukończył w ciągu 4 lat¹⁰. Dla następnej grupy zakonników — 14 urodzonych w latach 1786-1800 — mamy zaledwie dla trzech dane o liczbie ukończonych klas: 1 ukończył 6 klas gimnazjum austriackiego w Preszowie (Augustyn Pucher)¹¹, 1 tylko 3 klasy szkoły pijarskiej w Chełmie (Laurenty Nowicki)¹², a 1 zaledwie 1 klasę gimnazjalną w Kwidzynie (Seweryn Lipski)¹³. Znacznie więcej danych mamy o zakonnikach urodzonych po 1800 r. W grupie bazylianów urodzonych w latach 1801-1815 na 19 zakonników dane mamy dla 14: 4 ukończyło 3 klasy, 5 — 4 klasy, 2 — 5 klas, 1 ukończył szkołę w Hrubieszowie, a więc 4 klasy (Porfiry Raczyński), 1 „ukończył klasy wyższe” w Waradynie, a więc 5 albo 6 klas (Sergiusz Torbik). Ponadto wiemy, że 1 kształcił się przez 4 lata, 1 — przez 5 lat, 1 — 6 lat, 1 — 7, a 1 — 8 lat w szkołach średnich. Zdecydowana większość to absolwenci szkół powiatowych w Białej i Hrubieszowie¹⁴.

Można więc stwierdzić, że poziom świeckiego wykształcenia bazylianów przedstawiał się niezbyt korzystnie w tym okresie — przeważał typ kilkuletniego kształcenia i kończenia 3-4 klas. Był to więc poziom nawet niższy niż w przypadku świeckiego duchowieństwa unickiego¹⁵, nie mówiąc już o duchowieństwie łacińskim¹⁶. Podobnie, a może nawet gorzej przedstawiał się poziom wykształcenia zakonników urodzonych po 1815 r. W grupie 20 bazylianów urodzonych w latach 1816-1830 tylko dla jednego mamy dane o liczbie lat kształcenia się — uczył się przez 5 lat. Dla 7 natomiast zakonników mamy dane o liczbie ukończonych klas: 2 ukończyło tylko 3 klasy, 3 — 4 klasy, o 1 wiemy, że „był w czwartej klasie”, a o 2, że „byli w trzeciej klasie”, a więc ukończyli chyba odpowiednio 3 i 2 klasy. Byli to wychowankowie szkół: w Hrubieszowie, Białej i Siedlcach¹⁷. W sumie odnotowujemy obniżenie poziomu wykształcenia bazylianów w stosunku do urodzonych w poprzednim 15-leciu. Podobnie ma się

⁹ Tamże, nr 975, k. 34v.-35.

¹⁰ Tamże, nr 161, s. 7-8.

¹¹ Tamże, nr 976, k. 39v.-40.

¹² Tamże, nr 293, s. 1.

¹³ Tamże, nr 975, k. 103v.-104.

¹⁴ WAPL KGKWL, Bazylianie w Chełmie, nr 10, k. nlb.; WAPL, Wykaz alfabetyczny duchowieństwa zakonnego reguły św. Bazylego Wlk. obrządku gr.-kat. w diec. chełm., 8(20) IV 1842 r.

¹⁵ WAPL ChKGGK, nr 975, k. 34-97.

¹⁶ Lita k, *Duchowieństwo diecezji lubelskiej*, s. 130-134.

¹⁷ WAPL ChKGGK, nr 413, s. 1, nr 421, s. 4, 13, nr 976, k. 185v.-186; WAPL KGKWL, Bazylianie w Chełmie, nr 10, k. nlb.; WAPL, Wykaz alfabetyczny duchowieństwa zakonnego reguły św. Bazylego Wlk. obrządku gr.-kat. w diec. chełm., 8(20) IV 1842 r.

sprawa z grupą urodzonych po 1830 r. — danymi dysponujemy dla 13 na 17 duchownych; o 7 z nich wiemy, że ukończyli 4 klasy, 3 — prawdopodobnie 3 klasy szkół w Hrubieszowie i Białej. Ponadto wiemy, że 1 ucze- szczał do szkoły przez 5 lat, 1 — przez 7, a 1 przez 9 lat¹⁸. Przedstawione dane zdają się świadczyć, że poziom świeckiego wykształcenia bazyli- anów był dość niski. Pewne braki mogli jednak nadrobić podczas zdoby- wania wykształcenia duchownego.

Dla 74 zakonników mamy dane o miejscu pobierania nauk duchow- nych; 50 z nich kształciło się w Chełmie, 5 w Białej, po 3 we Lwowie, Poczajowie i Zamościu, a pozostali w 12 innych miejscowościach, głównie na terenie Cesarstwa Rosyjskiego (Supraśl, Torokanie, Żyrowice, Brześć itd.)¹⁹. Cykl kształcenia wyglądał następująco. Po trwającym 1 rok i 6 tygodni nowicjacie, który w Galicji odbywano z reguły w klasztorze do- bromilskim, a w Królestwie Polskim w Białej (od poł. lat czterdzie- stych w Chełmie), zakonnik wykonywał profesję, po czym kształcił się dalej bądź w klasztorze, bądź w późniejszym okresie w unickim Semi- narium Chełmskim. Np. o Dezyderym Juśkiewiczzu wiemy, że „po wyko- naniu profesji usposabiał się w naukach duchownych w klasztorze chełm- skim” (ok. 2-3 lat)²⁰. Kształcenie w klasztorach trwało niekiedy dość dłu- go. Związane to było z utrudnieniem studiowania na skutek pełnienia różnych niższych funkcji (np. zakrystianów) w klasztorach przez kandy- datów na zakonników-kapłanów. W seminarium nauka trwała nieco kró- cej ze względu na ściśle zorganizowany tok studiów. Pewna część zakon- ników, zwłaszcza ci, którzy posiadali skromne stosunkowo wykształcenie świeckie, kształciła się najpierw w klasztorach, a następnie w Semina- rium Chełmskim. Tak było chociażby w przypadku Januarego Nierojew- skiego, który po odbyciu nowicjatu i wykonaniu profesji najpierw przez 4 lata kształcił się w klasztorze w Chełmie, a następnie przez 4 lata w Seminarium Chełmskim²¹ (patrz tab. 3).

Reasumując trzeba stwierdzić, że poziom wykształcenia bazylianów prowincji Narodzenia Panny Marii w okresie 1817-1872 nie był zbyt wy- soki. W porównaniu do lat poprzednich, kiedy to bazylianie należeli do najbardziej wykształconych duchownych obrządku unickiego²², odnotować możemy wyraźny regres. Bazylianie przestali być elitą intelektualną ob- rządku unickiego.

¹⁸ WAPL ChKGK, nr 101, s. 1-2, nr 221, s. 9-11, nr 349, s. 3, nr 368, s. 1, nr 422, s. 1, nr 480, k. 230, nr 991, k. 96v.-97, 386v.-387, 441v.-442, nr 992, k. 391v.-392.

¹⁹ Zob. Aneks.

²⁰ WAPL ChKGK, nr 975, k. 101v.-102.

²¹ Tamże, nr 291, s. 1-3.

²² L. Bieńkowski, *Organizacja Kościoła Wschodniego w Polsce w XVI- -XVIII w.*, w: *Kościół w Polsce. Studia nad dziejami Kościoła katolickiego w Polsce. Wieki XVI-XVIII*, red. J. Kłoczowski, t. 2, Kraków 1970, s. 1015-1025.

Tab. 3. Wyształcenie duchowne bazylianów — okres nauki*

Liczba lat nauki	Data urodzenia						Razem
	przed 1771 r.	1771—1785	1786—1800	1801—1815	1816—1830	po 1830 r.	
1	—	—	1	—	—	—	1
2	—	1	1	—	—	—	2
3	—	1	—	2	1	—	4
4	—	—	1	4	—	—	5
5	1	—	—	—	—	1	2
6	—	—	—	—	—	—	—
7	—	—	—	—	—	—	—
8	—	—	1	—	—	—	1
nie znana	17	11	10	13	19	16	86
Razem	18	13	14	19	20	17	101

* Podstawa tabeli: patrz Aneks.

Zdaje się jednak, że nigdy nie brakowało chętnych do stanu zakonnego. Świadczyć o tym może pismo superiora klasztoru w Białej Sofroniego Trocewicza do biskupa administratora diecezji chełmskiej z 14(26) X 1854 r. Przesyłając do Chełma dokumenty dwu kandydatów do stanu zakonnego pisał do biskupa: „Nastęrcza się więcej młodzieży do nowicjatu, czy mam ich przyjmować? gdyż brak księży po klasztorach, a posługi religijne w tychże bardzo są wielkie [...]”²³. Pismo to pochodzi z okresu, kiedy władze carskie robiły już duże trudności ze wstępowaniem do zakonu.

Niewykluczone, że część przyszłych zakonników przy wstępowaniu do klasztoru kierowała się motywami religijnymi. Jeden z nich Augustyn Pucher, rodem z Galicji, tak pisał o swojej decyzji wstąpienia do zakonu: „[...] czując zaś w sobie od dawna pobudkę do stanu duchownego, umyśliłem przeto udać się do Królestwa Polskiego w celu wstąpienia do klasztoru ks. bazylianów w Białej [...]”²⁴. Większość jednak wstępowała do zakonu z innych, znacznie mniej chwalebnych przyczyn, np. pochodzący z drobnej szlachty podlaskiej Pelagiusz Rzewuski „do zakonu wstąpił obawiając się być wziętym do wojska”. Być może kierowały nim i motywy religijne, był bowiem jednym z doradców zdecydowanego obrońcy unii biskupa Szumborskiego²⁵. Skłonni jednak jesteśmy sądzić, że w decyzji o

²³ WAPL ChKGK, nr 746, k. nłb.

²⁴ WAPL KGKWL, Bazylianie w Chełmie, nr 22, k. nłb., Opis życia z 1(13) XI 1837 r.

²⁵ WAPL Rząd Gubernialny Lubelski (dalej cyt.: RGL), Taj. 7, k. 585-589.

wstąpieniu do zakonu u większości duchownych dominowała chęć zrobienia kariery. Dla drobnej szlachty podlaskiej, a głównie dla chłopów była to jakaś perspektywa awansu społecznego, zwłaszcza, że bazylianami w interesującym nas okresie byli przecież biskupi: Filip Felicjan Szumborski i Wincenty Siedlecki.

Przed wstąpieniem do zakonu wielu przyszłych zakonników próbowało innej kariery życiowej. Cennym źródłem do tego zagadnienia jest *Wykaz szczegółowy osób tak zakonnych, jako i świeckich znajdujących się w każdym z pięciu klasztorów księży bazylianów w Królestwie ułożony w sierpniu 1842 r.*²⁶ Według tego Wykazu w 1842 r. w klasztorach bazylikańskich było 30 zakonników; 11 z nich bezpośrednio przed wstąpieniem do zakonu kształciło się w szkołach, 5 pracowało w gospodarstwach rolnych, 3 było oficjalistami (ekonomowie, pisarz), 3 nauczycielami, 3 drobnymi urzędnikami, 3 „przebywało przy rodzicach”, 1 był organistą, a 1 oficerem.

Warunkiem przyjęcia do zakonu było, według przepisów z 1817 r., ukończenie 24 lat, uzyskanie zgody Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (dalej cyt.: KRWRiOP) i zdanie egzaminu przed wyznaczoną przez biskupa komisją²⁷. Jak w praktyce realizowano pierwszy warunek u bazylianów przedstawia nam tab. 4. Wynika z niej, że w XIX w. następowało wyraźne obniżenie średniego wieku wstępujących do klasztorów bazylikańskich. Urodzeni w latach 1816-1830 wstępowali do zakonu już w wieku niespełna 21 lat. W najbardziej zaawansowanym wieku wstąpili do bazylianów Jan Billewicz (w 1811 r.) i Bazyli Szelewicki (w 1833 r.); obaj w chwili wstąpienia mieli po 43 lata.

Z problemem przyjmowania do zakonu wiąże się i problem jego opuszczenia. Oprócz dobrowolnej rezygnacji i ucieczek, o których będziemy mówić dalej, zdarzały się też formalne wydalenia. Takim wydalonym był m.in. Antoni Wyrzykowicz, który „zostając w nowicjacie księży bazylianów i nie okazawszy żadnego postępu odpowiedniego życiu zakonnemu jako burzliwy, nieuległy i niemoralny na zasadzie reguły św. Bazylego został wydalonym”²⁸.

Ze sprawą wieku wstępowania do zakonu wiązały się święcenia kapłańskie. Otrzymywano je w tym młodszym wieku, w im młodszym wstępowano do klasztoru (patrz tab. 5). Średni wiek otrzymujących święcenia, a urodzonych po 1830 r., wynosił 27,1 lat, podczas gdy urodzonych przed 1771 r. — 30,9 lat. Bezpośrednio przed otrzymaniem święceń za-

²⁶ WAPL ChKGK, nr 745, k. nb.

²⁷ Tamże, k. 3-4, Instrukcja względem wstępujących do zakonów z 15 IV 1817 r. oprac. przez Komisję Rządową Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

²⁸ Tamże, nr 746, k. nb., Superior ks. bazylianów w Chełmie ks. Zagorowicz do konsystorza diec. chełm., 4 V 1853 r.

Tab. 4. Wiek bazylianów w chwili wstąpienia do zakonu*

Wiek	Data urodzenia						Razem
	przed 1771 r.	1771—1785	1786—1800	1801—1815	1816—1830	po 1830 r.	
17	1	—	—	2	1	1	5
18	—	1	2	1	4	1	9
19	2	—	1	1	2	2	8
20	2	2	1	4	3	3	15
21	3	—	—	3	—	1	7
22	—	3	—	1	—	3	7
23	2	2	3	—	—	3	10
24	2	1	—	—	1	1	5
25	3	1	—	—	—	—	4
26	—	—	2	2	1	—	5
27	—	—	—	1	1	—	2
28	—	1	—	—	1	—	2
30	—	—	1	—	—	—	1
31	—	1	1	—	—	—	2
32	—	—	1	—	—	—	1
35	2	—	—	1	—	—	3
36	—	1	1	—	—	—	2
41	—	—	—	1	—	—	1
43	1	—	1	—	—	—	2
Razem	18	13	14	17	14	15	91
nie znany	—	—	—	2	6	2	10
Ogółem	18	13	14	19	20	17	101
Średnia wieku	22,5	24,1	26,3	23,0	20,6	20,9	23,3

* Podstawa tabeli: patrz Aneks.

konnicy zobowiązani byli do zdania egzaminu z przedmiotów, „jako w Seminariach Diecezjalnych były dawane”. Egzamin ten był odpowiednikiem egzaminu konkursowego, jakiemu poddawani byli duchowni świeccy ubiegający się o beneficja parafialne²⁹. Wiązało się to z tym, że bazylianie prowadzili działalność duszpasterską na parafiach klasztornych i mieli identyczne problemy, co duchowieństwo świeckie.

Po otrzymaniu święceń zakonnicy rozpoczynali normalną pracę w jednym z 5 klasztorów bazylikańskich w Królestwie Polskim — w Białej, Chełmie, Lublinie, Warszawie lub Zamościu, rzadko na którejs z parafii

²⁹ Tamże, nr 745, k. 17.

Tab. 5. Wiek otrzymania święceń kapłańskich przez bazylianów*

Wiek wyświęconego	przed 1771 r.	1771—1785	1786—1800	l. 1801—1815	l. 1816—1830	po 1830 r.	Razem
22	1	1	—	2	—	1	5
23	—	1	—	—	2	1	4
24	—	—	—	2	—	—	2
25	2	2	—	2	—	1	7
26	2	1	1	1	1	—	6
27	—	—	1	1	—	1	3
28	5	2	1	—	1	1	10
29	1	2	2	—	—	—	5
30	—	—	—	—	—	1	1
31	3	1	—	—	—	2	6
33	—	—	1	1	—	—	2
34	—	1	—	—	—	—	1
35	—	—	—	1	—	—	1
37	—	—	—	1	1	—	2
38	—	—	—	2	—	—	2
39	1	—	—	—	—	—	1
40	1	—	—	—	—	—	1
45	1	—	—	—	—	—	1
46	—	—	—	1	—	—	1
47	1	—	1	—	—	—	2
Razem	18	11	7	14	5	8	63
nie znany	—	2	7	5	15	9	38
Ogółem	18	13	14	19	20	17	101
Średnia wieku	30,9	27,3	24,6	30,2	27,4	27,1	28,7

* Podstawa tabeli: patrz Aneks.

nieklasztornych. Obsadę osobową poszczególnych klasztorów prezentuje tab. 6. Jak widzimy najliczniej obsadzony był monaster chełmski, gdzie przebywali zakonnicy pobierający nauki w Seminarium Diecezjalnym w Chełmie. Bywały okresy, że w Chełmie było nawet po 13-14 bazylianów. Drugim dość licznie obsadzonym klaszturem był monaster w Białej, gdzie z kolei do połowy lat czterdziestych XIX w. odbywano nowicjat. Trzy pozostałe klasztory liczyły najczęściej po 2-3 zakonników, nigdy więcej niż 5. Po likwidacji klasztorów, a tym samym parafii klasztornych w Białej, Chełmie, Lublinie i Zamościu niektórzy zakonnicy zamieszkali w przeję-

Tab. 6. Rozmieszczenie bazylianów na placówkach klasztornych³⁰

Placówka klasztorna	Liczba bazylianów w poszczególnych latach						
	1817	1829	1838	1849	1855	1862	1869
Biała	8	6	10	4	3	3	—
Chełm	14	13	14	8	6	10	—
Lublin	3	2	2	2	1	1	—
Warszawa	3	3	3	2	2	4	5
Zamość	5	3	3	4	1	2	—
Radecznicza na parafiach inni*	—	—	—	—	—	—	3
	2	—	—	—	—	—	10
	—	—	—	—	—	—	5
Razem	35	27	32	20	13	20	23

* W szpitalu, przy soborze, w Seminarium Chełmskim itd.

tym od bernardynów klasztorze w Radeczniczy, a znaczna część w 1869 r. (dziesięciu) poszła do pracy na parafiach, co i przedtem niekiedy miało miejsce.

Z tabeli 6 wynika też, że liczba bazylianów w interesującym nas okresie nigdy nie przekroczyła 35 osób. Wiązało się to ściśle z aktualną polityką władz rządowych w stosunku do tego właśnie zakonu. W drugim dziesięcioleciu XIX w., konkretnie w 1817 r., w klasztorach bazylikańskich było 35 zakonników. Prawdopodobnie w rezultacie niekorzystnej sytuacji finansowej klasztorów³¹ i braku możliwości utrzymania młodych adeptów do stanu zakonnego liczba ta w następnym dziesięcioleciu wyraźnie się zmniejszyła, a średnia wieku zakonników bardzo wzrosła i w 1826 r. osiągnęła średnią 53,2 lata. W latach trzydziestych XIX w. nastąpiło pewne ożywienie w zakonie, będące może jakimś odbiciem sytuacji w Cesarstwie Rosyjskim, gdzie w tym czasie zakon bazylikański był jedyną grupą duchowieństwa broniącą zdecydowanie obrządku unickiego³². W rezultacie do klasztorów bazylikańskich napłynęło dość dużo młodych ludzi (średnia wieku w 1841 r. — 38,9 lat), zwłaszcza z drobnej szlachty podlaskiej obserwującej zresztą przedtem obrządek łaciński w kwietniu 1842 r. na 33 zakonników 11 pochodziło z rodziców obrządku łacińskie-

³⁰ WAPL ChKGK, nr 745, k. 6-8, nr 746, k. nlb.; Wykaz ogólny osób w klasztorach bazylikańskich diecezji chełmskiej znajdujących się, 18(30) X 1855 r., nr 973, k. 323-324v., nr 976, k. 65-67, nr 977, k. 69, nr 980, k. 4-5; „Cholmskij Greko-Unjatskij Miesjacelov” (dalej cyt.: ChGUM), 1870, s. 192.

³¹ A. Kossowski, *Z dziejów zakonu bazylianów w Zamościu*, Zamość 1938, s. 5-9.

³² E. Likowski, *Dzieje Kościoła unickiego na Litwie i Rusi w XVIII i XIX wieku*, cz. II, Warszawa 1906, s. 72-119.

go, a wśród nich było 8 szlachciców, 2 mieszczan, 1 chłop³³. Wynika z tego, że drobna szlachta podlaska wstępowała dość licznie nie tylko w szeregi duchowieństwa łacińskiego³⁴, garnęła się także i do szeregów duchowieństwa unickiego. W latach czterdziestych i pięćdziesiątych władze rosyjskie po zdławieniu unii w Cesarstwie przystąpiły do podkopywania jej fundamentów także w Królestwie. Jednym z głównych celów

Tab. 7. Średnia wieku bazylianów w poszczególnych latach³⁵

Rok	1817	1826	1841	1849	1855	1862
Średnia wieku	47,7	53,2	38,8	43,1	49,3	40,1

ich ataków był zakon bazylikański. Zakazano im przyjmowania osób nie będących unitami z urodzenia, obostrzono również inne warunki wstępowania do klasztorów³⁶. W efekcie liczba zakonników w 1855 r. spadła do zaledwie 13 osób, przy czym średnia wieku wyniosła 49,3 lata. Z kolei przed powstaniem styczniowym na fali patriotycznych uniesień do bazylianów wstąpiła spora grupa młodych ludzi, którzy poważnie odmłodzili zakon. Był to jednak tylko chwilowy sukces. Po stłumieniu powstania władze carskie energicznie wzięły się do likwidacji obrządku unickiego również i w Królestwie Polskim. Druga połowa lat sześćdziesiątych i początek siedemdziesiątych XIX w. to okres dogorywania zakonu skasowanego definitywnie w 1872 r.

Jakie były możliwości zrobienia kariery w zakonie? Było to oczywiście uwarunkowane jego strukturą organizacyjną. Na czele stał prowincjał wybierany przez kapitułę zakonną. W skład kapituły wchodził oprócz niego jeszcze inni wybieralni: prokonsultor, będący niejako zastępcą prowincjała, 4 konsultorowie, sekretarz prowincji i prawdopodobnie magister nowicjuszy oraz z urzędu superiorowie klasztorów. Przełożonymi poszczególnych klasztorów byli superiorowie lub administratorzy placówek klasztornych. W klasztorach zakonnicy pełnili funkcje kaznodziejów, spowiedników, choralistów, a bazylianie mający tylko niższe święce-

³³ WAPL KGKWL, Bazylianie w Chełmie, nr 10, k. nłb.; WAPL, Wykaz alfabetyczny duchowieństwa zakonnego reguły św. Bazylego Wlk. obrządku gr.-kat., w diec. chełm., 8 IV 1842 r.

³⁴ H. Chałmerska, *Drobna szlachta w Królestwie Polskim (1832-1864)*, Warszawa 1974, s. 108-111.

³⁵ WAPL ChKGK, nr 745, k. 6-8, nr 746, k. nłb.; WAPL, Wykaz ogólny osób w klasztorach bazylikańskich diecezji chełmskiej znajdujących się, 18(30) X 1855 r., nr 973, k. 30-32, nr 976, k. 520-522, nr 977, k. 69, nr 980, k. 4-5.

³⁶ Korobowicz, *Kler grecko-unicki*, s. 250.

nia — zakrystianów i szafarzy. Sami zakonnicy dzielili się na 4 kategorie: kapłanów posiadających pełne święcenia kapłańskie, kleryków posiadających różne stopnie święceń kapłańskich (bez ostatniego i odbywających studia), braci nie mających święceń, ale będących już po złożeniu ślubów zakonnych, i nowicjuszy, czyli kandydatów na zakonników. Zakonnicy co parę lat bywali przenoszeni do innego klasztoru na inne stanowisko. Do rzadkości należało długoletnie pozostawanie w tym samym klasztorze na tym samym stanowisku, jak to np. miało miejsce z superiorem klasztoru warszawskiego Izydorem Jamiołkowskim, który swój urząd pełnił przez ok. 30 lat³⁷.

I takie mniej więcej były szanse zrobienia kariery w zakonie. We wcześniejszym okresie przed najwybitniejszymi zakonnikami otwierały się możliwości otrzymania sakry biskupiej, co w poprzednich stuleciach zdarzało się dość często. Inną sprawą jest fakt, że na początku lat czterdziestych XIX w. struktura organizacyjna bazylianów formalnie załamała się. Nie było prowincjała, nie działała kapituła. Poszczególne klasztory zależne były od biskupa chełmskiego, a może więcej od władz rządowych. W latach 1861-1862 próbowano reaktywować kapitułę i urząd prowincjała, ale władze carskie skutecznie utraciły te próby³⁸. W dodatku rząd likwidując w 1864 r. 4 klasztory bazylikańskie zakazał zakonnikom wszelkich kontaktów z Rzymem, ustanowił nadzór konsystorza i specjalnego wizytatora dla klasztoru bazylikańskiego w Warszawie³⁹.

Wszelkie poczynania władz carskich przeciw bazylianom miały, w rozumieniu tychże władz, uzasadnienie w sympatiach zakonników do polskich akcji niepodległościowych. Oto w czasie powstania listopadowego Pelagiusz Rzewuski, wówczas jeszcze kleryk łacińskiego seminarium w Węgrowie, był aresztowany i więziony przez miesiąc w Siedlcach⁴⁰. Z kolei Porfiry Raczyński za „podburzanie do buntu mieszkańców Hrubieszowa” w 1831 r. przebywał w latach 1831-1840 na zesłaniu w klasztorze słobodzkim w guberni wiatskiej⁴¹. Wreszcie Bazyli Kalinowski w 1831 r. przebywał w Warszawie, gdzie, jak pisał, pomagał chorym; jest wielce prawdopodobne, że był zaangażowany w powstanie⁴². Podobnie było w czasie powstania styczniowego. Oto 20 XI (2 XII) 1861 r. aresztowani zostali 2 zakonnicy klasztoru w Białej — przełożony Sofroni Trocewicz i,

³⁷ WAPL ChKGK, nr 745, k. 6-8, nr 973, k. 30-32, 323-324v.

³⁸ Tamże, nr 746, k. nłb., Ks. B. Kalinowski do biskupa, 6(18) VIII 1861 r.; tamże, Biskup chełmski do Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych, 23 IX(5 X) 1861 r.

³⁹ *Dziennik Praw Królestwa Polskiego*, 1865, t. 63, s. 541.

⁴⁰ WAPL RGL, Taj. 7, k. 585-589.

⁴¹ WAPL ChKGK, nr 323, k. nłb., Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych i Duchownych do biskupa chełmskiego, 31 VIII(12 IX) 1840 r.

⁴² Tamże, nr 161, s. 7-8.

wspomniany już wcześniej, Pelagiusz Rzewuski. Pierwszy za tolerowanie śpiewania w kościele hymnów zakazanych; został zwolniony po udzieleniu napomnienia przez naczelnika wojennego⁴³. Drugi prawdopodobnie jeszcze bardziej naraził się władzom carskim, wywieziono go bowiem aż do Wołody⁴⁴. Bodaj najbardziej zaangażowanym bazylianinem w akcję powstańczą był Marek Laurysiewicz, który od 1859 r. do wiosny 1861 r. i od jesieni 1861 r. do początków 1863 r. działał na rzecz krzewienia unii kościelnej w Bułgarii. Od wiosny do jesieni 1861 r. Laurysiewicz przebywał w Królestwie Polskim organizując patriotyczne manifestacje w Warszawie, Lublinie, Hrubieszowie i Chełmie. Był również jednym z inicjatorów manifestacji w Horodle 10 X 1861 r., w rocznicę unii polsko-litewskiej. Po wybuchu powstania styczniowego przebywał w Krakowie, gdzie brał czynny udział w pracach powstańczych. W 1864 r. mianowany został komisarzem pełnomocnym Rządu Narodowego w zaborze austriackim⁴⁵.

Patriotyczna postawa bazylianów oraz załamywanie się dyscypliny wewnątrzzakonnej były argumentami do represji przeciwko nim. W badanym przez nas okresie odnotowaliśmy liczne przypadki wykroczeń dyscyplinarnych wśród zakonników. I tak Innocenty Halicki ustawicznie był oskarżany o pijaństwo „i awantury w tym stanie wywoływane”⁴⁶. Porfiry Raczyński w 1846 r. został oskarżony o cudzołóstwo⁴⁷. Pallady Szejnko 8 VI 1861 r. będąc w stanie nietrzeźwym pobił służącą [kucharkę? — W. K.] w klasztorze, oficera rosyjskiego („rzucił go na ziemię, bił, szarpał za włosy i mundur na nim podarł”) i swojego przełożonego, ks. Jozafata Rapiejko⁴⁸. Anastazy Trojanowski był dwukrotnie wydalany z zakonu za pijaństwo i włóczęgostwo; w 1864 r., kiedy wydalono go po raz drugi, nie mając święceń kapłańskich spełniał obowiązki kapłańskie w 2 parafiach — Rogów i Czekanów⁴⁹. Według raportu dziekana zamojskiego Jakuba Tyskiego z 1820 r. zakonnicy zamojscy bili się między sobą; m.in. Epifaniusz Wertelecki został uderzony „aż do rozlania krwi” „z nadwyżeniem zębów” i „nieprzyzwoicie zelżony” przez superiora Bartosiewicza⁵⁰. W październiku 1842 r. w Białej powiesił się w celi Atanazy Kulczycki, magister nowicjuszy⁵¹, „prześladowany nałogiem pijaństwa”.

⁴³ A. Kossowski, *Z dziejów unii kościelnej na terenie b. diecezji chełmskiej w latach 1851-1866*, Lublin 1938, s. 12.

⁴⁴ WAPL RGL, Adm. 1123, ś. 341-344.

⁴⁵ Tamże, Adm. 1122, s. 51-52; *Polski słownik biograficzny*, t. 16, s. 581-582.

⁴⁶ WAPL ChKGK, nr 135, s. 1-13.

⁴⁷ Tamże, nr 323, s. 41-47.

⁴⁸ Tamże, nr 373, s. 3.

⁴⁹ Tamże, nr 403, s. 1, 13, 43-48, 79-83, 87-88.

⁵⁰ Tamże, nr 635, k. 8.

⁵¹ Tamże, nr 209, k. 5-5v.

Taka sytuacja sprzyjała ingerencji władz rządowych w sprawę zakonu, co z kolei wpływało na pogłębienie rozprzężenia wśród bazylianów. Najpoważniejszy kryzys wybuchł na przełomie lat trzydziestych i czterdziestych; zagroził on wręcz istnieniu zakonu bazylianów. Wszystko zaczęło się od powołania na urząd prowincjała w 1838 r. narzuconego przez władze rządowe Jana Billewicza. Pod naciskiem biskupa chełmskiego i przeciwników Billewicza na kolejnym posiedzeniu kapituły złożono go z urzędu, a prowincjałem obrano ks. Bazylego Kalinowskiego. Zaprotestowały z kolei władze rządowe i Billewicza ponownie obrano prowincjałem. Biskup jednak i część zakonników nie chcieli ustąpić i na kolejnym posiedzeniu kapituły w październiku 1839 r. prowincjałem został kandydat biskupa Michał Dąbrowski. Początkowo władze rządowe nie wzbraniały mu pełnienia obowiązków, jednakże w sierpniu 1841 r. nakazały biskupowi formalnie przywrócić ks. Billewicza na urząd prowincjała, a ks. Dąbrowskiego i sekretarza prowincji Nikanora Krajewskiego osadzono w klasztorze w Lublinie pod „bliższy dozór policji”⁵². Te wzajemne waśnie i oskarżenia spowodowały, że w 1842 r. Dąbrowski i Krajewski zbiegli do Prus⁵³, wkrótce potem zbiegł tam również ks. Pirogowicz⁵⁴ („za przekroczenia polityczne zakwalifikowany na jednoroczne rekolekcje w klasztorze w Chełmie”). W 1842 r. do Galicji emigrowali zakonnicy — Pucher i Pachomi Karpiński⁵⁵. W następnym roku (1843 r.) do Prus zbiegł ks. Leon Mann⁵⁶. Do Galicji wreszcie uszedł prorządowy prowincjał Jan Billewicz, oskarżony zresztą w Chełmie o przywłaszczenie sobie dużych sum z kasy klasztoru w Chełmie.⁵⁷ Razem z nim uszedł rzekomo i Arseni Koku-ra⁵⁸, czego jednak późniejsze źródła nie potwierdzają. W 1844 r. z klasztoru w Chełmie zbiegł, za co był później aresztowany i sądzony, Bonifacy Boniewski⁵⁹. Wszystkie te ucieczki były rezultatem daleko posuniętej ingerencji władz rządowych w sprawę zakonu.

W efekcie przestały funkcjonować władze prowincji — nie było prowincjała, nie zbierała się kapituła aż do lat sześćdziesiątych XIX w., kie-

⁵² WAPL RGL, Taj. 7, s. 16-17, 147-149, 177-178, 227-230, 279-282; *Kościół unicki w Polsce a mianowicie diecezja chełmska. Po 1857*, B.m.r., s. 32-34; J. Kłado czny, *Dzieje prowincji bazylikańskiej w Królestwie Polskim 1810-64*, „Sprawozdania Towarzystwa Naukowego we Lwowie”, 1936, s. 307-308.

⁵³ WAPL RGL, Taj. 7, s. 553; *Kościół unicki w Polsce a mianowicie diecezja chełmska*, s. 38.

⁵⁴ WAPL RGL, Taj. 7, s. 549.

⁵⁵ Tamże, s. 295 n.

⁵⁶ Tamże, s. 391.

⁵⁷ Tamże, s. 367-368.

⁵⁸ Tamże.

⁵⁹ Tamże, s. 475 n.

dy to próbowano, bezskutecznie zresztą, reaktywować dawny zarząd prowincji⁶⁰.

Po stłumieniu powstania styczniowego władze carskie energicznie wzięły się do likwidacji unii w Królestwie. W pierwszej kolejności przystąpiono do kasowania zakonu bazylianów. Już w końcu 1864 r. weszło w życie postanowienie namiestnika Królestwa Polskiego, mocą którego skasowano 4 klasztory unickie — zakonników przeniesiono do klasztoru w Warszawie, zreorganizowano zarządzanie zakonem⁶¹. Te postanowienia zostały rozszerzone i szczegółowo uzupełnione *Przepisami o sposobach utrzymania i o porządku zarządu klasztoru grecko-unickiego w Warszawie z 2(14) VI 1865 r.*, wydanymi przez Zarząd Interesów Wyznania Grecko-Unickiego Ministerstwa Oświecenia Publicznego w Petersburgu⁶². Zakon bazyliński jako instytucja, praktycznie biorąc, dogorywał. W styczniu 1872 r. zlikwidowano również klasztor w Warszawie. Tym samym zakon bazyliński w Królestwie Polskim przestał istnieć⁶³.

Nim jednak do tego doszło drugą połowę lat sześćdziesiątych i początek siedemdziesiątych XIX w. wypełniły liczne represje i naciski władz carskich na zakonników. Przez 3 lata (1866-1869) więziony był m.in. ostatni prowincjał bazyliński Bonifacy Boniewski — zwolniono go tuż przed śmiercią⁶⁴. Równocześnie władze te, rzekomo z powodów szczupłości funduszy klasztoru warszawskiego, starały się umieszczać zakonników na parafiach jako wikarych bądź administratorów⁶⁵. Chodziło tu jednak chyba o rozproszenie zakonników i osłabienie w nich ducha oporu wobec projektów likwidacji nie tylko ich zakonu, ale i samej unii w ogóle. Te celowe rozmiękczenie zasad życia w zbiorowości zakonnej dało pewne efekty. Większość młodych bazylianów (8) przyjęła prawosławie, zostając po pewnym czasie prawosławnymi kapłanami świeckimi⁶⁶, ewentualnie porzucili stan zakonny, jak Tomasz Maksymiuk czy Symeon Dekudowski⁶⁷. Ze starszych zakonników prawosławie przyjęli w 1875 r. jedynie przeszło

⁶⁰ WAPL ChKGK, nr 746, k. nłb., Ks. Kalinowski do biskupa chełmskiego, 6(18) VIII 1861 r.; Biskup chełmski do Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych, 23 IX(5X) 1861 r.

⁶¹ *Dziennik Praw Królestwa Polskiego*, 1865, t. 63, s. 5-11.

⁶² WAPL ChKGK, nr 750, k. nłb.

⁶³ WAPL Kancelaria Gubernatora Lubelskiego, 1872:2 t., k. 8.

⁶⁴ WAPL ChKGK, nr 980, k. nłb., Zarząd Spraw Grecko-Unickiego Wyznania Ministerstwa Oświecenia Publicznego do biskupa chełmskiego, 24 II(8 III) 1869 r.

⁶⁵ WAPL ChKGK, nr 750, k. nłb., Zarząd Spraw Wyznania Grecko-Unickiego Ministerstwa Oświecenia Publicznego do biskupa chełmskiego, 9 I 1870 r.

⁶⁶ WAPL ChKGK, nr 432, s. 47, 49; *Na pamjat' russkomu narodu Podlasja i Cholmskoj Rusi o vozsojedinienii jego s prawoslawijem v 1875 godu*, Warszawa 1876, s. I-IV.

⁶⁷ J. P. Bojarski, *Czasy Nerona w XIX wieku pod rządem moskiewskim czyli ostatnie chwile unii w dycezyi chełmskiej*, Lwów 1878, s. 100.

80-letni Laurenty Nowicki, będący wówczas na emeryturze⁶⁸, i Paweł Panasiewicz⁶⁹. Siedmiu natomiast odmówiło przyjęcia prawosławia, z czego 4 emigrowało do Galicji, a pozostali byli internowani w Królestwie⁷⁰.

Ostatnim, prawdopodobnie najdłużej żyjącym, bazylianinem z Królestwa był Gabriel Furman, który zmarł w 1919 r., mieszkając zresztą przez ostatnie 4 lata życia w dawnym klasztorze bazylianów w Warszawie, opuszczonej przez władze rosyjskie w 1915 r.⁷¹

Pora na kilka zdań podsumowujących powyższy tekst. Podkreślić trzeba bardzo małą liczebność zakonu bazylianów w omawianym okresie na terenie Królestwa Polskiego. Było ich tak mało, że siłą rzeczy nie mogli odegrać większej roli w życiu społecznym Królestwa. W dodatku dość niski poziom wykształcenia i rozprzężenie w zakonie nie sprzyjały wzrostowi autorytetu bazylianów. Z kolei jednak pochodzenie z różnych terenów i warstw społecznych oraz poziom życia niewiele odbiegający od poziomu życia wiernych, obserwujących obrządek unicki, sprzyjały pewnego rodzaju integracji bazylianów z resztą społeczeństwa.

Decydującą i, naszym zdaniem, jedyną przyczyną upadku zakonu była ingerencja w jego sprawy władz carskich. To one podsycaly wewnętrzne niesnaski wśród zakonników, ograniczały przyjmowanie nowicjuszy, podkopywały materialne podstawy bytu zakonu, by wreszcie doprowadzić do jego likwidacji.

⁶⁸ WAPL ChKGK, nr 293, s. 35.

⁶⁹ *Na pamjat'russskomu narodu*, s. III.

⁷⁰ WAPL Kancelaria Gubernatora Lubelskiego, 1872:155, k. 417; Bojarski, *Czasy Nerona w XIX wieku*, s. 243-247.

⁷¹ J. Kładoczny, *Ostatnie chwile prowincji bazylikańskiej w Królestwie Polskim*, „Collectanea Theologica”, 15(1934), s. 103.

WYKAZ SKRÓTÓW
ZASTOSOWANYCH W ANEKSIE

- AkadLw — Akademia Lwowska
 BojCzas — J. P. Bojarski, *Czasy Nerona w XIX wieku pod rządem moskiewskim czyli ostatnie chwile unii w dycezyi chełmskiej*, Lwów 1878
 BwCh — Bazylianie w Chełmie (WAPL KGKWL)
 CesRos — Cesarstwo Rosyjskie
 ChCZ — „Cholmskaja Cerkovnaja Žizn’”
 ChGUM — „Cholmskij Greko-Unjatskij Miesjaceslov”
 ChKGK — Chełmski Konsystorz Grekokatolicki (WAPL)
 ChVEV — „Cholmsko-Varšavskij Eparchialnyj Viestnik”
 KGKWL — Klasztory Grekokatolickie Województwa Lubelskiego (WAPL)
 KGL — Kancelaria Gubernatora Lubelskiego (WAPL)
 KładDz — J. Kładoczny, *Dzieje prowincji bazylikańskiej w Królestwie Polskim 1810-64*, „Sprawozdania Towarzystwa Naukowego we Lwowie”, 1936, s. 303-308
 KładOst — J. Kładoczny, *Ostatnie chwile prowincji bazylikańskiej*, „Collectanea Theologica”, 15(1934), s. 93-103
 KosFil — A. Kossowski, *Filip Felicjan Szumborski (1771-1851) biskup chełmski unicki*, Lublin 1937
 Kościół — *Kościół unicki w Polsce a mianowicie diecezja chełmska. Po 1857*, B.m.r.
 KrPol — Królestwo Polskie
 Na pamjat’ — *Na pamjat’ russkomu narodu Podlasja i Cholmskoj Rusi o vozsojedinenii jego s pravoslavijem v 1875 godu*, Varšava 1876
 RGL — Rząd Gubernialny Lubelski (WAPL)
 SemChełm — Seminarium Chełmskie
 SemWęg — Seminarium Węgrowskie
 Spisok — *Spisok Cerkwiej i duchowienstva Cholmsko-Varšavskoj Eparchii*, Varšava 1886
 WAPL — Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Lublinie
 Wyk. alf. — Wykaz alfabetyczny duchowieństwa zakonnego reguły św. Bazylego Wik. obrządku gr.-kat. w diec. chełm., 8(20) IV 1842 r. (WAPL)
 Wyk. szczeg. — Wykaz szczegółowy osób tak zakonnych jako świeckich znajdujących się w każdym z 5 klasztorów księży bazylianów w Królestwie ułożony w sierpniu 1842 r. (WAPL)
 Wyk. 1855 — Wykaz ogólny osób w klasztorach bazylikańskich diecezji chełmskiej znajdujących się z 18(30) X 1855 r. (WAPL)
 Wyk. 1844 — Rospożenie osób zakonu reguły św. Bazylego w Królestwie Polskim diec. chełm., 13(25) IX 1844 r. (WAPL)

ANEKS
SPIS BAZYLIANÓW PROWINCJI NARODZENIA PANNY MARI
Z LAT 1817-1872

1. Rok i miejsce urodzenia;
 2. Pochodzenie społeczne;
 3. Średnie wykształcenie świeckie (okres nauki, miejsce, liczba ukończonych klas);
 4. Rok wstąpienia do zakonu;
 5. Wykształcenie duchowne (okres nauki, miejsce);
 6. Rok wyświęcenia;
 7. Elementy kariery;
 8. Rok śmierci.
1. ALEKSANDROWICZ Terencjusz zak. Jeremiasz
 1. 1808 Konopki k. Augustowa (KrPol); 2. Szlacheckie; 3. Łomża (4 kl.); 4. 1829; 5. SemChełm (4 l.); 6. 1833; 7. 1838 — kaznodzieja w Białej, 1841 — administrator w Lublinie; 8. Po 1841.
WAPL ChKGK, nr 975, k. 98v.-99, nr 976, k. 65-67, 520-522; WAPL KGKWL, BwCh, nr 10, k. nlb.; WAPL, Wyk. alf.
 2. ALEKSANDROWICZ Tymoteusz
 1. 1787 Galicja; 2. —; 3. Lwów; 4. 1810; 5. Chełm; 6. —; 7. 1815-1818 — szafarz w Chełmie; 8. Po 1817.
WAPL ChKGK, nr 745, k. 6-8; WAPL KGKWL, BwCh, nr 9, k. nlb. Lista z 24 II 1818 r.
 3. ANTOSIEWICZ Ignacy zak. Jan
 1. 1818 Telatyn k. Hrubieszowa (KrPol); 2. Chłopskie („syn rolników”); 3. Hrubieszów („był w 4 klasie”); 4. 1838; 5. Biała?; 6. —; 7. 1841 — wystąpił z zakonu; 8. Po 1840.
WAPL ChKGK, nr 976, k. 65-67, 185v.-186, 520-522.
 4. BAJKIEWICZ Jozafat
 1. 1796 Zbochna k. Grodna (CesRos); 2. Chłopskie; 3. Prywatnie; 4. 1819; 5. 1822-1823 — SemChełm; 6. 1823; 7. 1826 — wikary w Białej, 1838 — superior w Lublinie, 1841 — superior w Białej, 1849 — superior w Chełmie, 1855 — choralista w Chełmie; 8. Po 1854.
WAPL ChKGK, nr 746, k. nlb.; WAPL, Wyk. 1855, nr 973, k. 30-32, nr 975, k. 99v.-100, nr 976, k. 65-67, 520-522, nr 977, k. 69, 497v.
 5. BALICKI Jozafat
 1. 1775 Wisznice (KrPol); 2. Chłopskie; 3. „W domu”; 4. 1797; 5. 1798-1800 — SemChełm; 6. 1800; 7. 1826 — choralista w Białej, 1838-1850 — spowiednik w Chełmie; 8. 1850.
WAPL ChKGK, nr 52, s. 1, nr 973, k. 30-32, nr 975, k. 98v.-99, nr 976, k. 65-67, 520-522, nr 977, k. 69, 268v.; WAPL KGKWL, BwCh, nr 10, k. nlb.; WAPL, Wyk. alf.

6. BANDZEREWICZ Izidor
1. 1813 Dąkudów k. Białej (KrPol); 2. Chłopskie; 3. Biała (4 l.); 4. 1832; 5. SemChełm; 6. —; 7. 1838 — kooperator w Zamościu, 1841 — administrator w Zamościu; 8. Po 1841.
WAPL ChKGK, nr 745, k. nlb.; WAPL, Wyk. alf., nr 975, k. 99v.-100, nr 976, k. 65-67, 520-522.
7. BARTOSZEWICZ Jan
1. 1759 Litwa (CesRos); 2. —; 3. Żyrowice; 4. 1782; 5. Torokanie; 6. 1788; 7. 1817-1818 — magister nowicjuszy w Białej; 8. 1823.
WAPL ChKGK, nr 745, k. 6-8, k. nlb., Lista bazylianów z 31 XII 1823 r.; WAPL KGKWL, BwCh, nr 9, k. nlb., Lista z 24 II 1818 r.
8. BILLEWICZ Jan
1. 1768 Zalesie k. Zaleszczyk (Galicja); 2. Szlacheckie; 3. Buczacz (5 kl.); 4. 1811; 5. SemChełm; 6. 1813; 7. 1817-1818 — administrator w Białej, 1824-1825 — administrator prowincji, 1826 — superior w Zamościu, 1838-1839 i 1841-1843 — prowincjał, 1838 — superior w Chełmie, 1843 — zbiegł do Galicji; 8. Po 1842.
WAPL ChKGK, nr 745, k. 6-8, nr 973, k. 30-32, nr 975, k. 100v.-101, nr 976, k. 65-67; WAPL KGKWL, BwCh, nr 9, k. nlb., Lista z 24 II 1818 r., nr 10, k. nlb.; WAPL, Wyk. alf.; WAPL RGL, Taj. 7, s. 367-368; *Kościół*, s. 33; *KładDz*, s. 305, 307-308.
9. BONIEWSKI Bonifacy
1. 1816 Hrubieszów (KrPol); 2. Mieszczańskie; 3. Hrubieszów (3 kl.); 4. 1834; 5. Sem Chełm (3 l.); 6. 1844; 7. 1841-1842 — sekretarz prowincjał, superior i proboszcz w Warszawie; 8. 1869.
WAPL ChKGK, nr 745, k. nlb., Wyk. szczeg., nr 746, k. nlb., Wyk. 1855, nr 980, k. 230; WAPL KGKWL, BwCh, nr 10, k. nlb., Wyk. alf.; ChGUM, 1871, č. III, s. 84.
10. BORECKI Teofil
1. 1773 Galicja; 2. —; 3. Buczacz; 4. 1795; 5. Zamość; 6. 1802; 7. 1818 — kaznodzieja w Zamościu; 8. Po 1817.
WAPL ChKGK, nr 745, k. 6-8; WAPL KGKWL, BwCh, nr 9, k. nlb., Lista z 24 II 1818 r.
11. CHARŁAMPOWICZ Jan
1. Ok. 1818; 2. —; 3. —; 4. Przed 1838; 5 —; 6. —; 7. 1838 — wystąpił z zakonu; Po 1837.
WAPL ChKGK, nr 976, k. 65-67.
12. DĄBROWSKI Maksymilian zak. Michał
1. 1807 Łabno k. Sopoćkiń (KrPol); 2. Chłopskie; 3. 1821-1826 — Biała (4 kl.); 4. 1827; 5. 1828-1832 — Sem Chełm; 6. 1832; 7. 1838 — prokurator i sekretarz prowincji, 1839-1841 — prowincjał, 1842 — zbiegł do Prus, potem przebywał w Rzymie; 8. Po 1857.
WAPL ChKGK, nr 84, s. 1, 4, 15-16, 17-18, nr 975, k. 100v.-101, nr 976, k. 65-67; WAPL RGL, Taj. 7, s. 553; *Kościół*, s. 38.

13. DEKUDOWSKI Symeon zak. Seweryn
1. Ok. 1835 KrPol(?); 2. —; 3. Siedlice; 4. 1864; 5. Chełm; 6. —; 7. Ok. 1872 wystąpił z zakonu; 8. Po 1871.
WAPL ChKGK, nr 86, s. 9, 22, 44; BojCzas, s. 100; KładOst, s. 96.
14. DMUCHOWSKI Aleksander
1. Ok. 1818; 2. —; 3. —; 4. Przed 1838; 5. —; 6. —; 7. 1838 — wystąpił z zakonu; 8. Po 1837.
WAPL ChKGK, nr 976, k. 65-67.
15. DOBRZAŃSKI Antoni
1. 1764 Galicja; 2. —; 3. Pińsk; 4. 1784; 5. Poczajów; 6. 1789; 7. 1815-1818 — wikary w Lublinie; 8. Po 1817.
WAPL KGKWL, BwCh, nr 9, k. nlb., Lista z 24 II 1818 r.
16. DOŁBIŃSKI Jpachim
1. 1780 Brześć (CesRos); 2. —; 3. Biała; 4. 1800; 5. Biała; 6. 1803; 7. 1817-1818 — superior w Lublinie, 1826 — kaznodzieja w Warszawie; 8. Po 1828.
WAPL ChKGK, nr 745, k. 6-8, nr 973, k. 30-32, 323-324v.; WAPL KGKWL, BwCh, nr 9, k. nlb., Lista z 24 II 1818 r.
17. FILASZKIEWICZ Marceł
1. 1777 Podole (Galicja); 2. —; 3. Buczacz; 4. 1800; 5. Zamość; 6. 1811; 7. 1817 — kaznodzieja w Warszawie, 1826 — kaznodzieja w Zamościu; 8. Po 1825.
WAPL ChKGK, nr 745, k. 6-8, nr 973, k. 30-32, WAPL KGKWL, BwCh, nr 9, k. nlb., Lista z 24 II 1818 r.
18. FRANKOWSKI Izidor zak. Jozafat
1. 1841 Gaszyski(?) k. Hrubieszowa (KrPol); 2. Syn oficjalisty prywatnego; 3. 1853-1858 — Hrubieszów (3 kl.?). 4. 1858; 5. SemChełm; 6. —; 7. W okresie likwidacji unii wyemigrował do Galicji do Zółkwi; 8. Po 1875.
WAPL ChKGK, nr 746, k. nlb., Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych do biskupa chełmskiego, 7(19) IV 1859 r., nr 980, k. 4-5, 230, nr 991, k. 386v.-387, nr 1210, k. 3; BojCzas, s. 247.
19. FURMAN Grzegorz zak. Gabriel
1. 1839 KrPol(?); 2. Chłopskie; 3. 1849-1858 — Biała („ukończył”); 4. 1859; 5. Chełm; 6. —; 7. W okresie likwidacji unii internowany w Wohyniu, opuścił stan zakonny — został młynarzem; 8. 1919.
WAPL ChKGK, nr 101, s. 1-2, nr 980, k. 4-5; BojCzas, s. 243; KładOst, s. 103.
20. GODYCKI Marceł
1. 1748 Litwa (CesRos), 2. —; 3. „W domu”; 4. 1773; 5. Żyrowice; 6. 1779; 7. 1817-1826 — wikary w Chełmie; 8. Po 1828.
WAPL ChKGK, nr 745, k. 6-8, nr 973, k. 30-32, 323-324v.; WAPL KGKWL, BwCh, nr 9, k. nlb., Lista z 24 II 1818 r.
21. GRABIANKA Makary
1774 Galicja; 2. —; 3. Buczacz; 4. 1799; 5. Lwów; 6. 1803; 7. 1817 — zakrystian w Chełmie, 1826 — spowiednik w Chełmie; 8. Po 1825.
WAPL ChKGK, nr 745, k. 6-8, nr 973, k. 30-32; WAPL KGKWL, BwCh, nr 9, k. nlb., Lista z 24 II 1818 r.

22. GROMOWICZ Samuel
1. 1783 Kałusz (Galicja); 2. Duchowne; 3. Stanisławów; 4. 1807; 5. Dobromil;
6. 1811; 7. 1817 — paroch w Chełmie, 1826 i 1838 — superior w Chełmie, 1838
— konsultor; 8. 1841.
WAPL ChKGK, nr 127, s. 1, nr 745, k. 6-8, nr 976, k. 30-32, 65-67, 520-522.
23. HALICKI Izidor zak. Innocenty
1. 1813 Dołhobrody k. Włodawy (KrPol); 2. Duchowne; 3. Biała (4 kl.); 4. 1834;
5. Chełm; 6. 1837; 7. 1814 — wikary w Warszawie, 1840 — superior w Białej,
1851 — choralista w Chełmie; 8. 1852.
WAPL ChKGK, nr 135, s. 119, nr 976, k. 520-522, nr 977, k. 69, 497v.; WAPL
KGKWL, BwCh, nr 10, k. nlb.; WAPL, Wyk. alf.
24. HANKIEWICZ Romuald zak. Remigiusz
1. 1813 Wysokie Litewskie k. Grodna (CesRos); 2. Szlacheckie; 3. Brześć; 4.
1840; 5. —; 6. 1848; 7. 1855 — superior w Lublinie, 1862 — prowincjał i su-
perior w Lublinie; 8. Po 1863.
WAPL ChKGK, nr 746, k. nlb., Wyk. 1855, nr 980, k. 4-5, 230, nr 987,
k. 37v.-38; KGKWL, BwCh, nr 10, k. nlb., Wyk. alf.; KładOst, s. 98.
25. HARASIEWICZ Joannicy
1. 1764 Galicja; 2. —; 3. „Nie był”; 4. 1788; 5. Chełm; 6. 1811; 7. —; 8. 1826.
WAPL ChKGK, nr 745, k. 6-8, nr 973, k. 30-32.
26. HOŁOWIECKI Nikander
1. 1782 Galicja; 2. —; 3. „Nie był”; 4. 1805; 5. Chełm; 6. 1810; 7. 1817 — paroch
w Białej, 1826 — superior w Białej; 8. Po 1828.
WAPL ChKGK, nr 745, k. 6-8, nr 973, k. 30-32, 323-324v.
27. HOROSZKOWSKI Teofil
1. 1772 Brześć (CesRos); 2. —; 3. „Nie był”; 4. 1794; 5. Chełm; 6. 1803; 7. 1818
— choralista w Chełmie; 8. Po 1817.
WAPL ChKGK, nr 745, k. 6-8; KGKWL, BwCh, nr 9, nlb., Lista z 24 II
1818 r.
28. HREHOROWICZ Melety
1. 1757 Litwa (CesRos); 2. —; 3. Żyrowice; 4. 1774; 5. Witebsk; 6. 1779; 7. 1817-
-1818 — kaznodzieja w Chełmie 8. Po 1817.
WAPL ChKGK, nr 745, k. 6-8; KGKWL, BwCh, nr 9, k. nlb., Lista z 24 II
1818 r.
29. HRYNIEWIECKI Wiktor zak. Wincenty
1. 1820 Zimno k. Tomaszowa (KrPol); 2. Duchowne; 3. Hrubieszów („był w
kl. 3”); 4. 1838; 5. —; 6. —; 7. 1838-1849 — nowicjusz; 8. Po 1848.
WAPL ChKGK, nr 976, k. 185v.-186, nr 977, k. 69.
30. IWANOWSKI Ambroży
1. 1793 Rajsk na Podlasiu (KrPol); 2. Chłopskie; 3. „W domu”; 4. 1823; 5. Sem
Chełm; 6. 1826; 7. 1826 — choralista w Chełmie, 1838 — prokurator w Cheł-
mie, 1841 — wikary w Chełmie; 8. Po 1841.
WAPL ChKGK, nr 973, k. 30-32, nr 975, k. 101v.-102, nr 976, k. 65-67, 520-
-522; KGKWL, BwCh, nr 10, k. nlb., Wyk. alf.

31. JAMIOŁKOWSKI Izydor
1. 1752 Podlasie (KrPol); 2. —; 3. Drohiczyn; 4. 1773; 5. Supraśl; 6. 1777; 7. 1800-1829 — superior w Warszawie, 1821-1824 i 1829-1833 prowincjał; 8. 1833 (?).
WAPL ChKGK, nr 745, k. 6-8, nr 973, k. 30-32, 323-324v.; KładDz, s. 305-306.
32. JANKOWSKI Justyn
1. Ok. 1824; 2. —; 3. —; 4. 1844 (?); 5. —; 6. —; 7. 1844 — nowicjusz w Chełmie; 8. Po 1843.
WAPL ChKGK, nr 745, k. nlb., Wyk. 1844.
33. JEMIELITY vel JAMICHTA Wiktor
1. 1798; 2. —; 3. —; 4. 1824; 5. —; 6. —; 7. 1829 — zakrystian w Chełmie; 8. Po 1828.
WAPL ChKGK, nr 973, k. 323-324v.
34. JUSKIEWICZ Dezydery
6. 1804; 7. 1817 — proboszcz na parafii w Miączynie, 1826 — prokurator w Chełmie, 1838 — spowiednik w Chełmie, 1842 — spowiednik i magister nowicjuszy w Chełmie; 8. Po 1841.
WAPL ChKGK, nr 745, k. 6-8, k. nlb., Wyk. szczeg., nr 973, k. 30-32, nr 975, k. 101v.-102, nr 976, k. 65-67.
35. KALINOWSKI Bazyli
1. 1772 Kalinowo k. Augustowa (KrPol); 2. Szlacheckie; 3. 1783-1887 — Tykocin (4 kl.); 4. 1790; 5. Supraśl; 6. 1794; 7. 1817-1826 — wikary w Warszawie, 1834-1838 — prowincjał, 1841 — prokonsultor, 1841-1855 — superior w Warszawie; 8. Po 1863.
WAPL ChKGK, nr 161, s. 7-8, nr 745, k. 6-8, nr 746, k. nlb., Wyk. 1855, nr 973, k. 30-32, 323-324v., nr 976, k. 520-522, nr 977, k. 69, nr 980, k. 4-5, 230; KładOst, s. 306.
36. KARPIŃSKI Pachomi
1. 1800 Uhnów (Galicja); 2. Mieszczańskie; 3. Wareż; 4. 1836; 5. —; 6. —; 7. 1841 — kaznodzieja w Białej, 1842 — emigrował do Galicji; 8. Po 1841.
WAPL ChKGK, nr 976, k. 186v.-187, 520-522; WAPL RGL, Taj. 7. s. 295 n.
37. KARPOWICZ Laurenty zak. Longin
1. 1841 Klonowica k. Białej (KrPol); 2. Duchowne; 3. Biała; 4. 1864 (?); 5. SemChełm; 6. 1867 (?); 7. Pracował na parafiach: 1870 — wikary w Białej, 1872 — wikary w Kobylanach, 1873 — administrator w Ruskowoli; w okresie likwidacji unii internowany w Siedlcach, potem emigrował do Galicji — przyjęty do klasztoru bazylianów we Lwowie; 8. Po 1877.
WAPL ChKGK, nr 173, k. 2, 11, 22, nr 992, k. 167v.-168; BojCzas, s. 244, 245.
38. KOCHANOWSKI Wiktor
1. 1740 Galicja; 2. —; 3. Buczac; 4. 1760; 5. Ławrów; 6. 1766; 7. 1801-1817 — spowiednik w Chełmie; 8. 1823.
WAPL ChKGK, nr 745, k. 6-8, k. nlb., Lista imienna duchowieństwa zakonnego, 31 XII 1823 r.
39. KOKURA Arseni
1. 1804 Nizankowice k. Przemyśla (Galicja) 2. Mieszczańskie; 3. 1813-1821 —

Przemyśl (5 kl.); 4. 1821; 5. Dobromil; 6. 1830; 7. Od 1827 w KrPol, 1838 — prokurator w Kolemczycach, 1841 — kooperator w Chełmie; 8. 1847.

WAPL ChKGGK, nr. 181, k. 1, 3, nr 745, k. nlb., Wyk. szczeg., nr 976, k. 65-67, 520-522.

40. KOŁBUŚ Jan zak. Józef

1. 1840 Choroszczyńska k. Białej (KrPol); 2. Duchowne — syn diaka; 3. Biała (4 kl.); 4. 1859; 5. SemChełm; 6. 1865; 7. 1867-1883 — pracował na parafiach: Terspol, Wereszczyn, Polubicze, Tuczępy, 1875 — przyjął prawosławie; 8. 1883.

WAPL ChKGGK, nr 980, k. 230, nr 991, k. 441v.-442; ChVEV, 1883, s. 121; *Na pamjat'*, s. I.

41. KOZŁOWSKI Stefan zak. Symeon

1. 1801 Drohiczyn (KrPol); 2. Mieszczańskie; 3. Drohiczyn (3 kl.); 4. 1836; 5. Chełm; 6. 1839; 7. 1841 — choralista w Chełmie, 1851 — superior w Chełmie, 1855 — kooperator w Białej; 8. Po 1860.

WAPL ChKGGK, nr 746, k. nlb., Wyk. 1855, Biskup chełmski do Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych, 23 IX (5 X) 1861 r.; WAPL KGKWL, BwCh, nr 10, k. nlb., Wyk. alf.

42. KRAJEWSKI Nikanor

1. 1800 Dąbki-Łętownica k. Augustowa (KrPol); 2. Szlacheckie; 3. Łomża; 4. 1823; 5. Chełm; 6. 1829; 7. 1829 — kaznodzieja w Warszawie, 1838 — magister nowicjuszy, 1842 — zbiegł do Prus, potem mieszkał w Galicji; 8. Po 1841.

WAPL ChKGGK, nr 973, k. 323-324v., nr 975, k. 102v.-103, nr 976, k. 65-67; WAPL RGL, Taj. 7, s. 553; WAPL KGKWL, BwCh, nr 10, k. nlb., Wyk. alf.; *Kościół*, s. 38.

43. KRASZKIEWICZ Aleksander

1. 1816 Hrubieszów (KrPol); 2. Mieszczańskie; 3. Hrubieszów („był w klasie trzeciej”); 4. 1836; 5. Chełm; 6. 1842; 7. 1851-1855 — choralista w Chełmie; 8. Po 1854.

WAPL ChKGGK, nr 745, k. nlb., Wyk. szczeg., nr 746, k. nlb., Wyk. 1855, nr 976, k. 40v.-41, 520-522, nr 977, k. 497v.

44. KULCZYCKI Atanazy

1. 1812 Przywory, woj. podlaskie (KrPol); 2. Szlacheckie; 3. 1823-1830 — Łuków, Biała (4 kl.); 4. 1830; 5. Chełm (3 l.); 6. 1834; 7. 1838 — kaznodzieja w Białej, 1841 — choralista w Chełmie; 8. 1842.

WAPL ChKGGK, nr 209, k. 2-2v., 5-5v., nr 976, k. 65-67; WAPL KGKWL, BwCh, nr 10, k. nlb., Wyk. alf.

45. LAURYSIEWICZ Marek zak. Stefan

1. 1832 Mołodiatycze k. Hrubieszowa (KrPol); 2. Duchowne; 3. Lublin (4 kl.); 4. 1856; 5. Chełm; 6. —; 7. 1859-1861 i 1861-1863 — pracował na rzecz unii w Bułgarii, 1861 i 1863-1864 — zaangażowany w powstanie styczniowe; 8. 1864.

WAPL ChKGGK, nr 221, s. 9-11, 13; *Polski słownik biograficzny*, t. 16, s. 581-582.

46. LIPIANIN Joannicy

1. 1801 Bystre, woj. lubelskie (KrPol); 2. Chłopskie; 3. Szczepreszyn (3 kl.); 4. 1827; 5. 1831-1834 — SemChełm; 6. 1834; 7. —; 8. Po 1833.

WAPL ChKGGK, nr 975, k. 103v.-104.

47. **LIPSKI Seweryn**
 1. 1800 Lipie k. Kwidzyna (Prusy); 2. Szlacheckie; 3. Kwidzyń (?) (1 kl.); 4. 1826; 5. 1827-1829 — SemChełm; 6. 1829; 7. 1838 — kaznodzieja w Warszawie, 1841 — wikary w Lublinie; 8. 1875.
 WAPL ChKGK, nr 47, s. 22, nr 975, k. 103v.-104, nr 976, k. 65-67, 520-522, 980, k. 320; WAPL KGKWL, BwCh, nr 10, k. nlb.; WAPL, Wyk. alf.
48. **ŁABOWSKI Herman**
 1. 1747 Węgry; 2. —; 3. Lwów; 4. 1768; 5. Lwów; 6. 1775; 7. 1817-1818 — superior w Chełmie; 8. Po 1817.
 WAPL ChKGK, nr 745, k. 6-8; WAPL KGKWL, BwCh, nr 9, k. nlb., Lista z 24 II 1818 r.
49. **ŁUKAWSKI Marcei**
 1. 1817; 2. —; 3. —; 4. 1843; 5. —; 6. —; 7. 1849 — nowicjusz w Chełmie; 8. Po 1848.
 WAPL ChKGK, nr 977, k. 69.
50. **MAKSYMIOUK Tomasz zak. Teodor**
 1. 1839 KrPol (?); 2. —; 3. —; 4. 1860; 5. 1862-1867 — SemChełm; 6. —; 7. W czasie likwidacji unii, ok. 1872, porzucił stan zakonny; 8. Po 1871.
 WAPL ChKGK, nr 260, s. 29, 31, nr 980, k. 230; BojCzas, s. 100.
51. **MAŁŁACHOWICZ Metody**
 1. 1778 „Brzeskie” (CesRos); 2. —; 3. „W domu”; 4. 1798; 5. Chełm; 6. 1803; 7. 1817-1818 — proboszcz w Rygałówce; 8. Po 1817.
 WAPL ChKGK, nr 745, k. 6-8; WAPL KGKWL, BwCh, nr 9, k. nlb., Lista z 24 II 1818 r.
52. **MANN Leon**
 1. 1817 Hrubieszów (KrPol); 2. Mieszczańskie; 3. Hrubieszów (4 kl.); 4. 1836; 5. SemChełm; 6. —; 7. 1841 — superior w Chełmie, 1843 — zbiegł do Prus; 8. Po 1842.
 WAPL ChKGK, nr 745, k. nlb., Wyk. szczeg., nr 975, k. nlb., Wykaz tabelaryczny obejmujący zmiany i wypadki jakie w ciągu 1837 r. wydarzyły się w hierarchii duchowieństwa zakonnego diec. chełm. o. g. k., nr 976, k. 520-522; WAPL RGL, Taj. 7, s. 391; WAPL KGKWL, BwCh, nr 10, k. nlb., Wyk. alf.
53. **MODRZEJEWSKI Adam**
 1. 1817; 2. —; 3. —; 4. 1845; 5. —; 6. —; 7. 1849 — nowicjusz w Chełmie, 1849 — opuścił zakon; 8. Po 1848.
 WAPL ChKGK, nr 977, k. 69, 131v.-132.
54. **NIEROJEWSKI January zak. Innocenty**
 1. 1795 Kobylany k. Kodnia (KrPol); 2. Chłopskie; 3. Prywatnie; 4. 1813; 5. 1815-1823 — Chełm (4 l. — klasztor, 4 l. — SemChełm); 6. 1823 (?); 7. 1826 — magister nowicjuszy i kaznodzieja w Białej, 1838 — konsultor i superior w Białej; 8. Po 1838.
 WAPL ChKGK, nr 291, s. 1-3, nr 745, k. 6-8, nr 973, k. 30-32, nr 976, k. 65-67; WAPL RGL, Taj. 7, s. 17.
55. **NOWICKI Laurenty**
 1. 1797 Chełm (KrPol); 2. Mieszczańskie; 3. Chełm (3 kl.); 4. 1816; 5. Chełm;

6. 1823; 7. 1838 — wikary w Lublinie, 1841 — kooperator w Chełmie, 1855 — spowiednik w Białej, 1862 — spowiednik w Chełmie, od 1874 emeryt — zamieszkiwał w Kolemczycach, 1875 — przyjął prawosławie; 8. 1877.

WAPL ChKGK, nr 47, s. 23, nr 293, s. 1, 35, nr 746, k. nlb., Wyk. 1855, nr 976, k. 65-67, 520-522, nr 980, k. 4-5, 230; *Na pamjat'*, s. III.

56. OSSOLIŃSKI Felicjan

1. 1758 Brześć (CesRos); 2. —; 3. Biała; 4. 1777; 5. Wilno; 6. 1784, 7. 1806-1817 — kaznodzieja w Białej, 1818 — spowiednik w Białej; 8. Po 1817.

WAPL ChKGK, nr 745, k. 6-8; WAPL KGKWL, BwCh, nr 9, k. nlb., Lista z 24 II 1818 r.

57. PANASIEWICZ Paweł zak. Piotr

1. 1830 Hrubieszów (KrPol); 2. Mieszczańskie; 3. Hrubieszów; 4. 1857; 5. Sem Chełm; 6. 1867; 7. 1862 — administrator w Zamościu, 1867-1885 — pracował na parafiach, 1875 — przyjął prawosławie; 8. 1885.

WAPL ChKGK, nr 298, s. 5, 7, 17, nr 980, k. 4-5, 230; ChVEV, 1885, s. *Na pamjat'*, s. III.

58. PASZYC Antoni

1. 1806 Radcze k. Wisznic (KrPol); 2. Chłopskie; 3. „W domu”; 4. 1826; 5. 1826-1830 — Chełm; 6. 1830; 7. 1841 — choralista w Chełmie, 1849-1850 administrator w Lublinie; 8. 1850.

WAPL ChKGK, nr 976, k. 520-522, nr 977, k. 69, 268v.; WAPL KGKWL, BwCh, nr 10, k. nlb., Wyk. alf.

59. PIOTROWSKI Teodor

1. 1746 Galicja; 2. —; 3. Lwów; 4. 1771; 5. Ławrów; 6. 1777; 7. 1793-1817 — proboszcz w Spasie; 8. Po 1828.

WAPL ChKGK, nr 745, k. 6-8, nr 973, k. 30-32, 323-324v.; WAPL KGKWL, BwCh, nr 9, k. nlb., Lista z 24 II 1818 r.

60. PIOROGOWICZ Julian

1. 1815 Hrubieszów (KrPol); 2. Mieszczańskie; 3. Hrubieszów (3 kl.); 4. 1836; 5. SemChełm; 6. —; 7. 1841 — wikary w Zamościu, 1842 — zbiegł do Prus; 8. Po 1841.

WAPL ChKGK, nr 976, k. 65-67, 520-522; WAPL RGL, Taj. 7, s. 557; WAPL KGKWL, BwCh, nr 10, k. nlb., Wyk. alf.

61. POCIEJ Jonasz

1. 1785 Galicja; 2. —; 3. Zólkiew; 4. 1816; 5. Biała; 6. —; 7. 1818 — choralista w Białej; 8. Po 1817.

WAPL KGKWL, BwCh, nr 9, k. nlb., Lista z 24 II 1818 r.

62. PRUCHNICKI Seweryn

1. Ok. 1824 2. —; 3. —; 4. Przed 1845; 5. —; 6. —; 7. 1844 — nowicjusz w Chełmie; 8. Po 1843.

WAPL ChKGK, nr 745, k. nlb., Wyk. 1844.

63. PUCHER vel POUCHYR Augustyn

1. 1798 Świątkowa Mała k. Jasła (Galicja); 2. Chłopskie 3. Preszów (6 kl.); 4. 1829; 5. Dobromil, Chełm (4 l.); 6. —; 7. 1837-1842 — w KrPol, 1841 — zakrytanin w Chełmie, 1842 — zbiegł do Galicji; 8. Po 1841.

WAPL ChKGGK, nr 976, k. 39v.-40, 520-522; WAPL RGL, Taj. 7, s. 295 n.;
WAPL KGKWL, BwCh, nr 10, Wyk. alf.

64. RACZYŃSKI Paweł zak. Porfiry

1. 1806 Hrubieszów (KrPol); 2. Mieszczańskie; 3. Hrubieszów („ukończył”); 4. 1826; 5. Chełm; 6. 1843; 7. 1831-1853 — na zesłaniu w Rosji; 8. 1853.

WAPL ChKGGK, nr 323, s. 57, 63-67, k. nlb., Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych i Duchownych do biskupa chełmskiego, 31 VIII(12 IX) 1840 r., nr 976, k. 520-522, nr 977, k. 497v., nr 978, k. 134v.-135; WAPL KGKWL, BwCh, nr 10, k. nlb., Wyk. alf.

65. RAPIEJKO Jozafat

1. 1810 Osoczniaki, woj. augustowskie (KrPol); 2. Chłopskie; 3. —; 4. 1851; 5. —; 6. 1856; 7. 1862 — wikary w Chełmie, 1863 — choralista w Chełmie; 8. 1869.

WAPL ChKGGK, nr 977, k. 482v., nr 980, k. 4-5, 230; ChGUM, 1871, ć. III, s. 84.

66. RUTSKI Sergiusz

1. 1838; 2. Chłopskie; 3. —; 4. 1856; 5. Chełm; 6. —; 7. 1863 — kleryk w Chełmie; 8. Po 1863.

WAPL ChKGGK, nr 745, k. nlb., Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych i Duchownych, Zarząd Interesów Grecko-Unickiego Wyznania do biskupa administratora diec. chełm., 12(24) III 1857 r., nr 980, k. 230; KładOst, s. 96.

67. RZEWUSKI Paweł zak. Pelagiusz

1. 1809 Zawadka, woj. podlaskie (KrPol); 2. Szlacheckie; 3. Łuków, Siedlice (5 kl.); 4. 1835; 5. SemWęgr, SemChełm; 6. 1847; 7. 1855 — administrator w Zamościu, 1862 — kaznodzieja w Białej, 1863 — choralista w Białej, za opór wobec prawosławia od 1875 internowany w Radecznicy; 8. Po 1874.

WAPL ChKGGK, nr 332, nr 980, k. 230, nr 746, k. nlb., Wyk. 1855, nr 980, k. 4-5, nr 992, k. 130v.-131; WAPL RGL, Taj. 7, k. 585-589; WAPL KGL, 1875:285, k. 23-26; WAPL KGKWL, BwCh, nr 10, k. nlb., Wyk. alf.; BojCzas, s. 243.

68. SIEDLECKI Wincenty

1. 1755 Chełm (KrPol); 2. —; 3. Ostróg („ukończył filozofię”); 4. 1779; 5. 1779 — Poczajów, 1783-1787 — AkadLw; 6. 1783; 7. 1811-1820 — rektor SemChełm, 1817-1820 — prowincjał, 1819-1840 — sufragan chełmski; 8. 1840.

WAPL ChKGGK, nr 47, s. 9, nr 975, k. 34v.-35.

69. SKALSKI Paweł zak. Piotr

1. 1839 Wojślawice k. Grabowca (KrPol); 2. Duchowne; 3. Biała (4 kl.); 4. 1859; 5. SemChełm; 6. 1862; 7. 1863 — kaznodzieja w Warszawie, 1875 — przyjął prawosławie; 8. Po 1884.

WAPL ChKGGK, nr 349, s. 3, nr 980, k. 230, nr 991, k. 143v.-144; *Spisok*, s. 166.

70. SMOGORZEWSKI Innocenty

1. 1761 Litwa (CesRos); 2. —; 3. Włodzimierz; 4. 1782; 5. Rzym; 6. 1789; 7. 1814-1826 — kaznodzieja w Lublinie; 8. Po 1828.

WAPL ChKGGK, nr 745, k. 6-8, k. 30-32, 323-324v.

71. STAROSIELEC Jan
 1. 1841 Łomazy (KrPol); 2. Mieszczańskie; 3. Biała (3 kl.); 4. 1863; 5. —; 6. 1872; 7. 1872 (?) — uwolniony od ślubów zakonnych został duchownym świeckim — proboszcz w Zeszczynce, 1875 — przyjął prawosławie; 8. Po 1884.
 WAPL ChKGK, nr 368, s. 1, nr 944, k. 5, 16, 33-34, 37, nr 992, k. 70v.-71; BojCzas, s. 100, *Na pamjat'*, s. I; *Spisok*, s. 170.
72. STAROŻYŃSKI Wiktor
 1. 1785; 2. —; 3. —; 4. 1821; 5. —; 6. —; 7. 1826 — choralista w Zamościu; 8. Po 1828.
 WAPL ChKGK, nr 973, k. 30v.-31, 323-323v.
73. STASIEWICZ Dymitr
 1. 1805; 2. —; 3. —; 4. 1825; 5. —; 6. —; 7. 1829 — kooperator w Zamościu; 8. Po 1828.
 WAPL ChKGK, nr 973, k. 323-324v.
74. STORCZYŃSKI
 1. Ok. 1809; 2. —; 3. —; 4. Przed 1830; 5. —; 6. —; 7. 1829 — nowicjusz (?) w Białej; 8. Po 1828.
 WAPL ChKGK, nr 973, k. 323-324v.
75. SZELEWICKI Bazyli
 1. 1790 Busówno k. Chełma (KrPol) 2. Duchowne; 3. „W domu”; 4. 1833; 5. Chełm; 6. 1837; 7. 1838 — szafarz w Chełmie, 1841 — administrator w Lublinie, 1849-1851 — administrator w Zamościu; 8. 1851.
 WAPL ChKGK, nr 976, k. 65-67, 520-522, nr 977, k. 69, 482v., 497v.; WAPL KGKWL, BwCh, nr 10, k. nlb., Wyk. alf.
76. SZENEJKO Pallady
 1. 1807 Szenejki k. Białej (KrPol); 2. Chłopskie(?); 3. 1823-1829 — Biała (4 kl.); 4. 1829; 5. 1830-1834 — SemChełm; 6. 1834; 7. 1838 — kaznodzieja w Zamościu, 1841 — prokurator w Białej, 1855 i 1863 — choralista w Chełmie, 1862 — kooperator w Chełmie; 8. 1872.
 WAPL ChKGK, nr 373, s. 3, nr 746, k. nlb., Wyk. 1855, nr 976, k. 65-67, 520-522, nr 980, k. 4-5, 230; WAPL KGKWL, BwCh, nr 22, k. nlb., Zezwolenie rodziców na wstąpienie do zakonu, 12 VIII 1829 r.; ChGUM, 1873, č. III, s. 116.
77. SZKOLNICKI Paweł
 1. 1763 Wołyń (CesRos); 2. —; 3. Krzemieniec; 4. 1788; 5. Zamość; 6. 1794; 7. 1816-1818 — administrator w Zamościu; 8. Po 1817.
 WAPL ChKGK, nr 745, k. 6-8; WAPL KGKWL, BwCh, nr 9, k. nlb., Lista z 24 II 1818 r.
78. SZOŁGIŃSKI Seweryn
 1. 1794 Galicja; 2. —; 3. Brzeżany; 4. 1814; 5. Biała; 6. —; 7. —; 8. Po 1817.
 WAPL KGKWL, BwCh, nr 9, k. nlb., Lista z 24 II 1818 r.
79. SZUDEJKO Franciszek
 1. 1842; 2. —; 3. —; 4. 1861; 5. —; 6. —; 7. 1861-1862 — nowicjusz, 1862 — opuścił zakon; 8. Po 1861.
 WAPL ChKGK, nr 746, k. nlb., Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych

i Oświecenia Publicznego do biskupa administratora diec. chełm., 4(16) V 1862 r.

80. SZULAKIEWICZ Andrzej
1. 1833 Różanka k. Włodawy (KrPol); 2. Duchowne; 3. 1845-1852 — Biała („był w czwartej klasie”); 4. 1856; 5. SemChełm; 6. 1861; 7. 1862 — choralista w Chełmie, od 1864 zaliczony do duchowieństwa diecezjalnego, 1875 — przyjął prawosławie; 8. 1893.
WAPL ChKGK, nr 381, k. 1, nr 980, k. 4-5, nr 991, 96v.-97; ChVEV, 1893, s. 39-40; *Na pamjat'*, s. I.
81. SZUMBORSKI Filip zak. Felicjan
1. 1771 Wołyń (CesRos); 2. —; 3. Ostróg; 4. 1789; 5. 1790-1793 — Białystok k. Łucka; 6. 1797; 7. 1814-1821 — prowincjał, 1827-1830 — oficjał diecezji chełm., 1830-1851 — biskup chełm.; 8. 1851.
WAPL ChKGK, nr 47, s. 13, nr 745, k. 6-8; KosFil, s. 4; KładDz, s. 304-305.
82. SZWARCER Józef
1. Ok. 1818; 2. —; 3. —; 4. 1838; 5. —; 6. —; 7. 1838 — nowicjusz; 8. Po 1837.
WAPL ChKGK, nr 976, k. 520-522.
83. ŚNIATYŃSKI Hilary
1. 1769 Podole (Galicja); 2. —; 3. Buczacz; 4. 1788; 5. Białystok; 6. 1797; 7. 1816-1818 — kaznodzieja w Białej, 1825-1829 — prowincjał; 8. Po 1828.
WAPL ChKGK, nr 745, k. 6-8, nr 973, k. 30-32, 323-324v.; WAPL KGKWL, BwCh, nr 9, k. nlb., Lista z 24 II 1818 r.; KładDz, s. 305-306.
84. TARKOWSKI Jan
1. 1809 Podgórze k. Krakowa (Galicja); 2. —; 3. Kraków (3 kl.); 4. 1826; 5. Sem Chełm; 6. 1831; 7. —; 8. Po 1830.
WAPL ChKGK, nr 975, k. 106v.-107.
85. TOCZYŃSKI Teofil
1. 1747 Litwa (CesRos); 2. —; 3. „Nie był”; 4. 1782; 5. Brześć; 6. 1787; 7. 1817-1826 — spowiednik w Zamościu; 8. Po 1828.
WAPL ChKGK, nr 745, k. 6-8, nr 973, k. 30-32, 323-324v.
86. TORBIK Sergiusz
1. 1813 Wlk. Spisek? (Węgry); 2. Mieszczańskie; 3. Waradyn („ukończył klasy wyższe”); 4. —; 5. —; 6. —; 7. 1842 — nowicjusz; 8. Po 1841.
WAPL KGKWL, BwCh, nr 10, k. nlb., Wyk. alf.
87. TROCEWICZ Sofroni
1. 1816 Rogów k. Sokołowa (KrPol); 2. Chłopskie; 3. „W domu”; 4. 1833; 5. Sem Chełm; 6. 1839; 7. 1841 — wikary w Białej, 1855-1863 — superior w Białej, w okresie likwidacji unii internowany w Rogowie, za opór wobec prawosławia; 8. Po 1875.
WAPL ChKGK, nr 746, k. nlb., Wyk. 1855, nr 976, k. 520-522, nr 980, k. 4-5, 230; WAPL KGKWL, BwCh, nr 10, k. nlb., Wyk. alf.; BojCzas, s. 245.
88. TROC Filip
1. 1841 Jabłoń k. Parczewa (KrPol); 2. Szlacheckie; 3. Biała (4 kl.); 4. 1863; 5. SemChełm; 6. 1872; 7. Uwolniony od ślubów zakonnych — został kapłanem świeckim, 1875 — przyjął prawosławie; 8. Po 1884.

WAPL ChKGK, nr 402, s. 1, 13, nr 944, k. 27, nr 992, k. 391v.-392; *BojCzas*, s. 100; *Na pamjat'*, s. II; *Spisok*, s. 176.

89. TROJANOWSKI Andrzej zab. Anasztazy

1. 1816 Borysów na Podlasiu (KrPol); 2. —; 3. —; 4. 1834; 5. —; 6. —; 7. 1838 — kleryk subdiakon w Białej, 1839-1843 — wydalony z zakonu, 1846 — wystąpił z zakonu, został ewangelikiem; 8. Po 1845.

WAPL ChKGK, nr 403, s. 44-45, 79-83, nr 976, k. 65-67.

90. TUSIEWICZ Mikołaj

1. 1842 Hrubieszów (KrPol); 2. Mieszczańskie; 3. Chełm; 4. —; 5. SemChełm; 6. 1872; 7. Od 1872 pracował na parafiach, 1875 — przyjął prawosławie; 8. Po 1884.

WAPL ChKGK, nr 405, s. 13, 17, nr 991, k. 385-286v.; *BojCzas*, s. 100; *Na pamjat'*, s. III; *Spisok*, s. 178.

91. UNIFANTOWICZ Ludwik

1. 1822 Hrubieszów (KrPol); 2. Chłopskie; 3. 1833-1838 — Hrubieszów (3 kl.); 4. 1842(?); 5. —; 6. —; 7. —; 8. Po 1842.

WAPL ChKGK, nr 413, s. 1, 5.

92. WASILEWSKI Bazyli Józef zak. Jan

1. 1818 Gródek Nadbużny k. Hrubieszowa (KrPol); 2. Duchowne; 3. Siedlce (4 kl.); 4. 1836; 5. SemChełm; 6. —; 7. 1841 — kaznodzieja w Warszawie, 1844 — opuścił zakon; 8. Po 1843.

WAPL ChKGK, nr 421, s. 4, 13, nr 976, k. 65-67, 520-522.

93. WASILEWSKI Seweryn zak. Sebastian

1. 1839 Międzyrzec (KrPol); 2. Duchowne; 3. Biała („ukończył”); 4. 1857; 5. —; 6. 1861; 7. 1863 — kaznodzieja w Białej, od 1872 internowany w Radecznicy za opór wobec prawosławia; 8. Po 1876.

WAPL ChKGK, nr 422, s. 1, nr 980, k. 4-5, 230; WAPL KGL, 1875:285, k. 23-26; *BojCzas*, s. 245-246.

94. WERTELECKI Epifani

1. 1764 Wołyń (CesRos); 2. —; 3. Ostróg; 4. 1787; 5. Ostróg; 6. 1792; 7. 1826 — superior w Lublinie, 1817 — kaznodzieja w Chełmie; 8. Po 1825.

WAPL ChKGK, nr 745, k. 6-8, nr 973, k. 30-32.

95. WŁODAWIEC Jan

1. Ok. 1843 KrPol(?) 2. —; 3. —; 4. Przed 1864; 5. SemChełm; 6. 1876; 7. 1875 — przyjął prawosławie; 8. Po 1875.

WAPL ChKGK, nr 432, s. 1, 47, 49; *KładOst*, s. 96.

96. WŁOSTOWSKI Juwenalis

1. 1794; 2. —; 3. —; 4. 1826; 5. —; 6. —; 7. 1833 — kaznodzieja w Zamościu; 8. Po 1832.

WAPL ChKGK, nr 974, k. 271v.-272.

97. WRZOSEK Teodor

1. Ok. 1818; 2. —; 3. —; 4. Przed 1838; 5. —; 6. —; 7. 1838 — opuścił zakon; 8. Po 1837.

WAPL ChKGK, nr 976, k. 65-67.

98. WYRZYKOWICZ Antoni
1. 1826; 2. —; 3. —; 4. 1850; 5. —; 6. —; 7. 1853 — aspirant do nowicjatu w Chełmie, 1853 — wydalony z zakonu; 8. Po 1852.
WAPL ChKGK, nr 978, k. 134v.-135, 148.
99. ZAGOROWICZ Antoni
1. 1821 Rokitno k. Białej (KrPol); 2. Chłopskie; 3. Biała (4 kl.); 4. 1840; 5. —; 6. 1844; 7. 1855-1863 — superior w Chełmie, 1872 — emigrował do Galicji, gdzie wstąpił do tamtejszych bazylianów; 8. Po 1877.
WAPL ChKGK, nr 440, k. 5, 8, 18, nr 746, k. nlb., Wyk. 1855, nr 980, k. 4-5, 230; WAPL KGL, 1872:155, k. 4, 17; WAPL KGKWL, BwCh, nr 10, k. nlb., Wyk. alf.; BojCzas, s. 249.
100. ZAREMBA Antoni zak. Adrian
1. 1840 Żmudź k. Dubienki (KrPol); 2. —; 3. Hrubieszów (4 kl.); 4. 1860; 5. SemChełm; 6. 1867; 7. Sekularyzował się i został duchownym świeckim, 1875 — przyjął prawosławie; 8. 1907.
WAPL ChKGK, nr 980, k. 230; ChCZ, 1907, s. 875-877; *Na pamjat'*, s. II.
101. ZIELIŃSKI Benedykt
1. 1798 „Brzeskie” (CesRos); 2. —; 3. Biała; 4. 1816; 5. Poczajów; 6. —; 7. 1817 — nowicjusz w Białej; 8. Po 1817.
WAPL ChKGK, nr 745, k. 6-8; WAPL KGKWL, BwCh, nr 9, k. nlb., Lista z 24 II 1818 r.

LES BASILIENS DANS LE ROYAUME DE POLOGNE
DE 1817 À 1872

Résumé

L'article est conçu selon les principes mis en oeuvre, au cours des dernières années, par les chercheurs travaillant sous la direction de Kula, Leskiewiczowa et R. Czepulis récemment. Ce groupe étudie les structures sociales. Ici, on adopte une méthode d'enquête consistant à formuler des questions adressées à des documents concernant des personnes disparues depuis longtemps. Nous avons ainsi obtenu des renseignements sur une partie considérable du groupe de personnes examiné, c'est-à-dire des basiliens-uniates dans le Royaume de Pologne de 1817 à 1872. Ces renseignements ont trait à leur région d'origine, à leur origine sociale, leur formation séculière et ecclésiastique, en partie aussi au déroulement de leur carrière. Les informations puisées dans les actes personnels des religieux particuliers (Archives d'Etat de la Voïvodie de Lublin, le corpus: Consistoire Gréco-catholique de Chełm, le corpus fortement décompleté: Couvents Gréco-catholiques de la Voïvodie de Lublin) ont pu être rendues plus riches par les données provenant des listes nominales de réguliers, conservées aux mêmes archives. En outre, nous avons, partiellement, dépeillé d'autres corpus des Archives d'Etat de la Voïvodie de Lublin (Chancellerie du Gouverneur de Lublin, Administration Gouvernementale de Lublin) ainsi que des sources imprimées.

Nous avons pu constater qu'au cours des années 1817-1872, 101 religieux vécurent dans les couvents gréco-catholiques de l'unique province (dans le Royaume de Pologne) des basiliens uniates, placée sous l'invocation de la Nativité de la Vierge Marie. Plus de la moitié, furent originaires du Royaume de Pologne, les restants provinrent de la Galicie et de l'Empire Russe (Polesie, Volhynie, Lituanie), mais aussi — dans quelques cas isolés — de la Hongrie (Slovaquie) et de la Prusse. En ce qui concerne l'origine sociale des basiliens, ils eurent le plus souvent des racines paysannes (env. 30%); un peu moins furent d'origine bourgeoise, 20% furent fils de prêtres uniates et 20% également sortirent des rangs de la noblesse. La formation, séculière et ecclésiastique, des basiliens n'atteignit pas tout à fait, dans la période étudiée, le niveau du siècle précédent ni celui du clergé diocésain et latin contemporain (XIXe s.). Le plus souvent, on entra chez les basiliens entre la 20e et la 26e année et les réguliers étaient le plus souvent ordonnés entre la 24e et la 31e année. Le couvent uniате de Chełm eut alors le plus de religieux (de 6 à 14); le suivant fut celui de Biała (de 3 à 10 religieux). Par contre, dans les couvents de Lublin, de Varsovie et de Zamość, le nombre de religieux ne dépassait en général le nombre de 2-3 religieux. Pendant pratiquement toute la période en cause, les basiliens dans le Royaume de Pologne eurent d'énormes difficultés à surmonter, tant sur le plan matériel que sur le plan politique (ingérences continues des autorités civiles dans les affaires internes de l'ordre). Les pressions des autorités russes amenèrent d'abord la suppression de 4 couvents: Biała, Chełm, Lublin et Zamość, ensuite — en 1872 — celle de l'ordre des basiliens dans son ensemble.

L'article est muni d'une annexe présentant les renseignements essentiels sur les réguliers particuliers et d'une bibliographie.